

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

«Педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей
старшого дошкільного віку»

Виконала:

студентка II курсу, 63 групи
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Онопрієнко Олена Олексіївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти
Кошель Віталій Миколайович

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2023 року.

Студентка

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

_____ (підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Розробленість проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку в працях педагогів світової і вітчизняної науки.....	9
1.2. Особливості розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах закладу дошкільної освіти.....	16
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	31
2.1. Стан розвитку логічного мислення у старших дошкільників у сучасній практиці закладів дошкільної освіти	31
2.2. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку	45
2.3. Експериментальна перевірка теоретично обґрунтованих та впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.....	55
2.4. Порівняльний аналіз результатів здійсненої експериментальної роботи з розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах закладу дошкільної освіти	62
Висновки до розділу 2.....	70
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Реформування дошкільної освіти, спрямоване на більше повне задоволення інтересів сучасних дітей, вносить нові вимоги до організації навчального процесу в дошкільних навчальних закладах. Відповідно до нормативних документів, таких як Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Закон України «Про дошкільну освіту» і Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, визначені нові цілі та пріоритети дошкільної освіти. Серед них особлива увага приділяється пошуку ефективних методів навчання та проблемам розвитку логічного мислення у дітей за допомогою дидактичних ігор.

Найчастіше в розвитку логічного мислення дітей використовують різноманітні методи та засоби, такі як вправи, досліди, спостереження, художнє слово, прогулянки, бесіди, ілюстрації та демонстрація наочного матеріалу, а також дидактичні ігри. Ці методи сприяють активному залученню дітей до навчання та розвитку їхніх когнітивних навичок у цікавій та ігровій формі, що відповідає вимогам сучасного освітнього підходу.

Численні психолого-педагогічні дослідження науковців І. Войтюк, І. Грузинської, Л. Іщенко, Н. Омельченко, І. Казакова, Г. Костюка Н. Шинкарьової підтверджують, що мислення формується та розвивається протягом дитинства під впливом умов життя і виховання. При народженні дитина не володіє розвинутим мисленням, але починає пізнавати світ через відчуття та сприймання предметів, зберігаючи образи у пам'яті. Такий процес взаємодії з навколишнім середовищем визначає формування когнітивних навичок та логічного мислення в ранньому дитинстві.

Це пізнання відбувається в процесі активної взаємодії дитини з дійсністю. Вже в перші місяці життя малюка має відбуватися формування елементарної культури мислення, яке пов'язане із опануванням мови, розширенням кругозору, засвоєнням ходьби, удосконаленням рухів. М'язове відчуття, якого зазнає дитина від виконуваних дій, є основою для опанування тих способів розв'язання практичних задач, які завершуються досягнутим успіхом. На думку

вчених, саме на цьому етапі починається розвиватися і понятійне мислення дитини. У практичній діяльності дошкільника виділяються і набувають відносної самостійності особливі внутрішні мисленнєві процеси, які передбачають і визначають виконання зовнішніх предметних дій, спрямованих на досягнення необхідного практичного результату. Як вважають дослідники, будь-яка форма мислення залежить від сформованості розумових операцій.

Логічне мислення – це найвищий в онтогенезі ступінь мислення. Воно проявляється в умінні висловлювати свої думки за допомогою словесних, числових символів та умовних знаків. На цьому рівні людина спроможна оперувати символами відповідно до законів логіки. За дослідженням І. Любченко, «мислити логічно» – значить мислити точно і послідовно, не припускати суперечності у своїх міркуваннях, уміти виправляти логічні помилки...» [55, с. 24].

Аналіз джерельної бази, що стосується вивчення даної проблеми, та аналіз фактичного стану розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти (ЗДО), виявляє певні суперечності. Зокрема, спостерігається розходження між об'єктивними потребами у активізації діяльності сучасного педагога в ЗДО, спрямованої на розширення, уточнення та активізацію процесу розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку, та низьким рівнем його значення і використання в різних видах діяльності дітей. Також виявляється розрив між рівнем науково-обґрунтованого – дидактико-методичного забезпечення організації і реалізації процесу розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО з одного боку та недостатнім практичним його використанням у роботі з дітьми старшого дошкільного віку – з іншого.

Актуальність і значущість означеної проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість, необхідність розв'язання виокремлених суперечностей зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та

експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до сформульованої мети визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати психологічну, педагогічну, фахову, методичну, літературу з проблеми розвитку логічного мислення у дітей 6-7 років у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах.

2. Визначити і охарактеризувати структурні компоненти дослідження: критерії, показники, рівні розвитку логічного мислення у старших дошкільників;

3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети та розв'язання визначених завдань з нами використано **комплекс методів**:

Теоретичний аналіз та узагальнення джерельної бази:

Проводився для визначення поточного рівня розробки проблеми.

Порівняльний аналіз використовувався для уточнення сутності дефініцій які складають основу термінологічного апарату дослідження.

Аналіз нормативних документів з професійної діяльності фахівців дошкільної освіти допомагав встановити сучасний стан готовності педагогів до розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.

Емпіричні методи:

Використовувалися діагностичні процедури, такі як анкетування, тестування, інтерв'ю, експертна оцінка, для виявлення рівнів готовності

вихователів дітей раннього та дошкільного віку до розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Статистичні методи:

Включають математичну обробку отриманих даних, якісний і кількісний аналіз, а також представлення результатів у табличних і графічних формах.

Дозволяють фіксувати й узагальнювати показники результатів дослідження, визначати статистичну значущість та об'єктивність отриманих даних у дослідженні процесу розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальне дослідження проводилося на базі «Чернігівського дошкільного закладу № 75 Чернігівської міської ради Чернігівської області». Експериментальна вибірка склала 24 дитини старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому що:

уточнено сутність основних дефініцій експериментального дослідження «логічне мислення», «розумові операції», «логічне мислення дитини старшого дошкільного віку»

– *обґрунтовано* педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й впровадженні в освітній процес ЗДО методичних рекомендацій «Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку» для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів ЗВО, працівників закладів дошкільної освіти та батьків (*додаток Г*).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження обговорено під час:

«I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Освіта XXI Століття: Аксіологічний вимір» 02 грудня 2022 року, м. Нікополь» (*додаток В*);

«III – ї міжнародної науково-теоретичної конференції «Технології та стратегії впровадження наукових досягнень» 28 квітня 2023 року, м.Стокгольм, Королівство Швеція (додаток В);

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 2-х публікаціях автора, із них одна стаття та методичні рекомендації.

1. Онопрієнко О., Кошель В. До проблеми розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Collection of scientific papers «SCIENTIA», 2023 С. 90-94 https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bfsGOicAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=bfsGOicAAAAJ:2P1L_qKh6hAC

2. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку / укладач, О.О.Онопрієнко. Чернігів: ФОП Баликіна С. М., 2023. 80 с.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена логікою дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (95 найменування) і 5 додатки. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 76 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 3 рисунки.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Розробленість проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку в працях педагогів світової і вітчизняної науки.

Проблема розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку обумовлює необхідність осучаснення наукових підходів до її розв'язання. Розумовий розвиток дітей старшого дошкільного віку є органічною складовою її загальної готовності. Більшість науковців під загальною готовністю розуміють такий рівень розумового, морального, вольового, естетичного та фізичного розвитку, який створює необхідну основу для активного входження дитини в нові умови свідомого засвоєння навчального матеріалу. Деякі дослідники трактують поняття загальної готовності як оволодіння уміннями, знаннями, здібностями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального засвоєння поведінковими характеристиками [28, с. 134].

У працях більшості вчених доводиться, що без цілеспрямованого формування у дитини 3-4 років різних форм мислення неможливо навчити дитину бачити причинно-наслідкові зв'язки, знаходити спільне та відмінне в явищах навколишньої дійсності, виділяти суттєві властивості об'єктів та помічати їх нові якості, узагальнювати, класифікувати тощо [28, с. 136].

Найчастіше до кола засобів, що використовують педагоги в процесі розумового розвитку дітей, включають дидактичні та логічні ігри, вправи, досліди, спостереження, художнє слово, прогулянки, бесіди, ілюстрації та демонстрацію наочного матеріалу. Як зазначає дослідниця А. Богуш, з цього приводу, здобуття різних видів компетентностей дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах її діяльності: ігровій, сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній та ін. [4, с. 21].

На думку дослідників Ільченко Л. і Чернеги Н., які вивчали саме цю проблему, старший дошкільний вік є періодом в якому відбуваються інтенсивні зміни розвитку дитини: інтелектуальної, емоційної та морально-вольових сфер, доповнюються її знання про навколишній світ, з'являються важливі новоутворення, що стає визначальним чинником майбутнього розвитку дитини [40, с. 6].

Розвиток дітей старшого дошкільного віку виявляє низку особливостей, які вчені та психологи активно вивчають. Видатний психолог Лев Виготський визначав два основних види діяльності людини: репродуктивну, пов'язану з відтворенням минулого досвіду (пам'ять), та творчу, що передбачає створення чогось нового (уява).

Виготський вважав, що розвиток уяви напряду залежить від кількості пережитого досвіду. Його теорія вказує на те, що чим більше дитина засвоює та переживає, тим продуктивнішою буде її уява. Це може включати різноманітні враження, взаємодію з оточуючим світом, а також навчання та взаємодію з іншими дітьми.

Отже, для сприяння «розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку важливо створювати стимулююче середовище, що дозволяє їм експериментувати, творити та взаємодіяти з різними видами діяльності» [15, с. 6-7].

Отже, уява – «це психологічний процес, який передбачає створення нових образів засобами переробки сприйнятого або уявленого» [11, с.4].

Уява дошкільників «характеризується конкретністю та наочністю яскравих, емоційних образів. З часом зростає довільність уяви, вона набуває самостійних ознак і стає вже керованим процесом» [11, с. 13].

У сучасних дослідженнях часто розглядається поняття уяви, відділяючи його від терміну «фантазія» та вказуючи на їхню відмінність у семантичному змісті. Зокрема, якщо уяву можна розглядати як конкретну форму відображення реальної дійсності, то фантазія може не мати з нею прямого відношення [80, с. 430].

У старшому дошкільному віці важливим етапом у розвитку дітей є формування творчої уяви, що передбачає не лише творення нових образів і ідей, але й їхню подальшу реалізацію у вигляді оригінальних продуктів творчої діяльності. Ключовими показниками цього процесу є оригінальність, продуктивність і осмисленість [23, с. 81-82]. Дослідниця І. Грузинська визначає критерії розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку, серед яких варто виділити оригінальність образів, гнучкість утворених образів, швидкість їх створення та продуктивність [25, с. 59-68]. Активність, уявне маніпулювання образами, а також сприйняття об'єктів та емоційні відчуття є важливими факторами для стимулювання цього процесу.

Розкриваючи психологічні передумови для розвитку творчої уяви, слід відзначити, що науковці зазначають підвищення пізнавальної активності, самостійності, свідомості та чутливості у дітей цього віку. Вони вже здатні диференціювати предмети та явища за характерними ознаками, розвивається гострота зору, вміння розрізняти кольори та відтінки, а також формуються навички встановлення зв'язків та взаємозалежностей між об'єктами та подіями. Дошкільники в цьому віці також виявляють здатність до кращого запам'ятовування назв і поліпшення орієнтації в просторі [86, с. 92-97].

Водночас розвивається дотикове пізнання різних властивостей предмету (форма, розмір, довжина). Діти цієї вікової категорії вміють виділяти більш інформативні ознаки того чи іншого предмету. Перцептивні дії скорочуються та стають моментальними. Відбувається поступове засвоєння певних еталонів, які об'єднуються за характерними ознаками, що дозволяє дитині легше впізнавати та класифікувати предмети та їх властивості [9, с. 4-5].

Отже, в процесі розширення знань про навколишній світ дошкільник оволодіває перцепцією – вмінням виявляти характерні властивості різних предметів, а завдяки соціалізації досягає інтеріоризації, тобто починає запозичувати із суспільного досвіду різні поняття, уявлення, категорії, які в подальшому об'єднуються в його особисту систему поглядів [11, с.13]. Як зауважує дослідник Бабенко О., інтеріоризація є лише однією з ланок

формування вищих психічних функцій, вирішальну ж роль у завершенні цього процесу відіграє інтелектуалізація (цілеспрямована спроба людини знайти розумне пояснення тих чи інших подій, явищ) [5, с. 23-28].

У старшому дошкільному віці відбуваються значущі трансформації у сфері мислення, які вказує дослідник Р. Немов. «Мислення на цьому етапі вважається найвищим рівнем пізнавальної діяльності людини, оскільки пов'язане з вирішенням різноманітних теоретичних і практичних завдань. За визначенням Р. Немова, мислення – це процес, який дозволяє людині пізнавати навколишній світ, отримуючи певні знання на рівні уявлень, понять та ідей» [32, с. 224].

Психолог Виготський Л., розглядає мислення як «складний вид інтелектуальної діяльності людини, який виражається в пристосуванні до нових умов і вирішенні нових завдань» [19, с. 6-7].

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що мислення виникає там, де людина починає шукати шляхи подолання певної проблемної ситуації за допомогою розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації тощо). Мислення завжди є результатом чуттєвого досвіду (сприйняття, відчуття та уявлення) і спрямоване на обробку інформації.

Як зауважують вчені, в дошкільному віці суттєве значення має стихійне навчання. Цей процес відбувається в їхньому щоденному житті. Тому складається враження про природний, спонтанний розвиток дитини. Коли ж дитина потрапляє до сфери організованого навчання, педагог спочатку враховує результати попереднього стихійного досвіду вихованця. Вплив організованого навчання на розвиток логічного мислення дітей має складний, опосередкований характер [14; с. 1-2].

Поняття «розвиток логічного мислення» науковці у своїх працях визначають як особливості умінь дошкільників засвоювати нові знання, які були сформовані в процесі стихійного навчання. А ще тим, що сам процес навчання виступає як складне, багатокomпонентне явище [9, с.6-7].

Як бачимо, перед вихователями стоїть завдання створити сприятливі умови для реалізації можливостей дитячого розвитку, а саме – надати в доступній дітям формі систематизовані знання, в яких відображаються істотні зв'язки і залежності явищ, з якими дитина стикається у повсякденному житті.

За визначенням науковців, логічне мислення – це найвищий в онтогенезі ступінь мислення. Воно проявляється в умінні висловлювати свої думки за допомогою словесних, числових символів та умовних знаків. На цьому рівні людина спроможна оперувати символами відповідно до законів логіки. За дослідженнями вченого В. Кирилова, «мислити логічно – значить мислити точно і послідовно, не припускати суперечності у своїх міркуваннях, уміти виправляти логічні помилки...» [39, с. 27-28].

Аналіз наукової літератури дозволив виділити ключові характеристики розвитку мислення. Згідно з поглядом вченої І.Любченко, мислення не є самостійним психічним процесом; воно входить як необхідна складова у такі пізнавальні процеси, як сприйняття, увага, пам'ять, уява та мова. Вищі форми цих процесів пов'язані з мисленням, і ступінь їхнього виявлення визначає рівень їхнього розвитку. Основними ознаками мислення вважаються самостійність, критичність, гнучкість, швидкість, об'ємність, глибина тощо. Результатом мислення вважають думку та ідею. [54, с. 146-152].

Ще однією важливою складовою старшого дошкільного віку є формування самосвідомості. До 6 років у дітей спостерігається завищена самооцінка, яка стає більш усвідомленою з 7 років. Загалом самооцінка дошкільників залишається на високому рівні, що дозволяє їм без страху готуватися до школи. Дослідження Лісіної М. підкреслило, що методи сімейного виховання визначають усвідомлене сприйняття свого «Я» дитиною. [7, с. 38-39].

Слід відзначити, що мислення тісно пов'язане з мовою, оскільки саме завдяки мові може існувати та виражатися думка, концепція або власна точка зору. Ставлення до питань, які сприймаються людиною як сигнал до розумової діяльності, визначає організований характер процесу мислення [55, с. 56-59].

У науковій літературі виділяють різні форми мислення, серед яких: поняття, міркування, судження та висновки. Поняття розглядають «як форму мислення, що відображає характерні ознаки для певного предмета. Міркування – це процес формування висновків або поєднання думок. Судження представляє собою думку, що підтверджує або заперечує твердження відносно предмета чи явища. Висновок є кінцевим результатом різних суджень і визначає формування власної точки зору щодо проблеми» [55, с. 63].

Науковці визначають, що у процесі онтогенезу розвиток мислення пройшов стадії наочно-дійового, наочно-образного та логічного мислення. Наочно-дійове мислення виникає приблизно у віці 3 років і відповідає за сприйняття та уявлення. Наочно-образне мислення полягає в умінні дитини взаємодіяти з об'єктами подумки.

Логічне, або аналітичне, мислення розвивається наприкінці дошкільного віку і є найвищою формою розумової діяльності. Воно проявляється у здатності дитини самостійно встановлювати зв'язки та залежності між предметами, висловлювати власну точку зору, спростовувати або стверджувати судження, будувати гіпотези тощо.

Основним показником інтелектуального розвитку дитини є оволодіння нею різними розумовими операціями, такими як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, абстрагування, класифікація та серіація. Ці операції визначають здатність дитини до вищого рівня розумової діяльності, сприяють усвідомленню та обробці інформації, розвивають її критичне та логічне мислення [9, с. 5-6].

Процес становлення дитячої особистості визначається не лише позитивними змінами в інтелектуальному розвитку, але й суттєвими трансформаціями в емоційно-вольовій сфері. Воля, яка виступає формою внутрішнього контролю, стає ключовим регулятором поведінки дитини. Однією з ключових умов формування вольових якостей у дошкільників є перехід від мотивів індивідуального характеру (хочу) до усвідомлення суспільного значення (треба).

У старших дошкільників спостерігається зниження імпульсивності дій, а діти стають більш емоційно врівноваженими. Вони менше реагують гостро на труднощі, що виникають перед ними. Ці зміни свідчать про поступове встановлення емоційного контролю та зростання емоційної стійкості у дітей. Такий емоційний баланс сприяє адаптації до різноманітних ситуацій та формує основу для подальшого соціального розвитку [71, с. 224].

У старшому віці спостерігається зміна характеру дитячої діяльності: якщо раніше діти діяли за власною зацікавленістю, то тепер їхні дії стають відповідними їхнім уявленням про предмет. Це вказує на початок формування особистої мотиваційної системи.

Психологи підкреслюють, що в цей період відбувається стабілізація особистих мотивів, які стають більш стійкими. Ідентифікація характерних мотивів конкретного дошкільника можлива через систематичне спостереження. Наприклад, у деяких дітей може переважати егоїстична мотивація, що проявляється в постійному змаганні та прагненні бути кращими. У інших же може спостерігатися альтруїстичний тип мотивації, коли дитина віддає перевагу колективним інтересам [1, с. 34-37; 45, с. 55].

Важливою рисою розвитку мислення у дітей є той факт, що воно формується внаслідок предметної діяльності та спілкування. Життя дитини насичене емоціями, і основними джерелами їх виявляються спілкування і діяльність. Остання в основному спричиняє позитивні емоції. У старшому дошкільному віці зростає бажання взаємодіяти з однолітками, що сприяє формуванню соціальних емоцій, таких як симпатія, антипатія, емпатія та інші. Дитина починає усвідомлювати себе як самостійну особистість, відокремлюючись від інших.

Отже, старший дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком всіх психічних процесів, більшість з яких набуває рис довільності, таких як пам'ять, увага та уява. Цей період визначається формуванням логічного мислення, контекстного мовлення, творчої уяви, індивідуальної мотиваційно-вольової сфери, самосвідомості та самооцінки. Успішність

розвитку логічного мислення в дітей різного віку залежить від сприйняття знань і методів навчання.

1.2. Особливості розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах закладу дошкільної освіти

Розвиток логічного мислення, подібно до будь-якого процесу становлення особистості, є внутрішньо необхідним рухом живої системи, що передбачає перехід від нижчих структур пізнання до вищих. Цей процес базується на формуванні ряду якостей, включаючи уміння висловлювати сутність питання, відділятися від неістотних деталей, переходити від конкретної ситуації до схематичної, виділяти часткове з загального, робити логічні висновки та ефективно їх використовувати, а також оцінювати ефективність перетворень та інше [20].

Є різні точки зору на те, як відбувається розвиток мислення у дітей. Деякі дослідники, такі як Жан Піаже, вважають його стихійним. Проте більшість науковців, включаючи вітчизняного психолога Г. Костюка, переконані в тому, що позитивні зміни в мисленні залежать від цілеспрямованого виховного керівництва пізнавальною діяльністю [45, с. 117].

Нам імпонує думка, що формування та розвиток логічного мислення обов'язково передбачають взаємодію між дорослими та дитиною. Грамотно побудована педагогічна організація освітнього процесу сприяє пізнавальній активності дітей, розвитку їхніх особистісних якостей і стимулює зацікавленість та допитливість, сприяє пошуковій поведінці.

Вчена Любченко І. додає свою думку до цього питання, вказуючи на необхідність формування логічного мислення у дітей з самого дошкільного віку. Вона пропонує використовувати особистісно-орієнтований підхід, який враховує індивідуальні особливості кожного вихованця, та демократичний стиль виховання, що передбачає проведення занять у формі діалогу. Любченко підкреслює важливість того, щоб педагог мотивував дітей до пізнавальної

діяльності, стимулюючи їхню ініціативність та самостійність. Вона також наголошує, що ігнорування або негативна реакція на запитання дошкільника можуть гальмувати його розумовий розвиток та сприяти замкнутості, негативізму та неслухняності [55, с.202].

Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури ми чітко виділяємо основні етапи розвитку логічного мислення. Розглянемо їх коротко:

«Зацікавленість: Це найелементарніше мислення, пов'язане з новизною предмету. На цьому етапі дитина просто ознайомлюється з новими явищами або об'єктами, що викликають її інтерес.

Допитливість: На цьому етапі вже проявляється прагнення розширити власні знання. Дитина ставить запитання та шукає відповіді, прагнучи розуміти більше про оточуючий світ.

Пізнавальне мислення: Це вже вищий ступінь розумового розвитку, що включає в себе вирішення проблем, проникнення в сутність предмету та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Теоретичне мислення: На цьому етапі мислення спрямоване на глибоке засвоєння знань, закономірностей і теоретичних основ, а також їх застосування на практиці.

Цей підхід дозволяє враховувати етапність та поступовий розвиток логічного мислення в процесі виховання та навчання дітей» [55, с. 206].

Нам імпонує теза І.Любченко щодо розвитку логічного мислення в дітей через розуміння ними змістовного навантаження та значення отриманої інформації. Вчені, такі як Н. Омельченко, І. Казаков, Н. Шинкарьова, стверджують, що використання диференційного підходу в освітньому процесі найбільше сприяє розвитку логічного мислення дошкільників. Цей метод передбачає, що завдання, які отримують діти, мають відповідати їхнім можливостям, дозволяючи проводити заняття в груповій формі, згруповуючи дітей за їхніми інтересами та особистісними якостями.

Враховуючи специфіку кожної дитини, важливо взяти до уваги, що лише таким чином можна максимально розкрити творчий потенціал вихованців та викликати пізнавальний інтерес.

Ще однією важливою умовою формування цілісної картини світу є використання інтегрованого підходу. Цей метод дозволяє розглядати об'єкт під різними кутами та об'єднувати всі знання та уміння в єдину систему. Зокрема, педагоги-практики рекомендують використовувати інтегрований підхід під час узагальнюючих занять. За словами Л. Зайцевої, саме інтегрований підхід сприяє вдосконаленню вмінь систематизувати та обробляти інформацію [37, с. 56-57].

У цілому, ми впевнені, що лише комплексне використання всіх вищезазначених наукових підходів дозволить розвивати логічне мислення у дітей старшого дошкільного віку в повному обсязі.

Слід також пам'ятати про важливу роль родинного виховання в процесі становлення особистості, бо саме в родинному колі дитина отримує свій первинний досвід. Із сім'ї починається її соціалізація.

Важливу роль у процесі розвитку логічного мислення відіграє мова, яка є головним інструментом постановки та вирішення інтелектуальних завдань [10, с. 44]. Для розвитку мовлення важливо навчити дошкільників вживати антоніми, синоніми, епітети, метафори. Це можна зробити за допомогою художньої літератури.

На думку дослідниці Л. Скорич, «обов'язково необхідно розвивати зв'язне монологічне мовлення (вміння складати розповіді, доповіді, казки та ін.). Для цього майбутнім школярам можна дати завдання відповідати на питання, які характеризують певний предмет («З чого зроблений?», «Якого кольору?», «Де знаходиться?»). Педагог повинен створювати умови, в яких діти могли б висловити свої думки, наприклад, організовувати колективні бесіди» [75, с. 396].

Зауважимо, що дошкільникам, які мають порушення мовлення, дуже важко без спеціального навчання оволодіти розумовими операціями, такими як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування і таке ін., тому процес розвитку

логічного мислення у них ускладнюється. Дітям, які мають затримку мовленнєвого розвитку, досить складно висловлювати думки, встановлювати причино-наслідкові зв'язки (вони краще виділяють зовнішні властивості предмету, тобто ті, які можна побачити), формувати узагальнення та висновки.

Схильне до шаблонного та нелогічного мислення характерне для дітей із затримкою мовлення, оскільки їхній обмежений словниковий запас ускладнює розуміння сутності загадок, прислів'їв та іншого матеріалу. Одержавши нестачу слів для вірного вираження думок, вони можуть використовувати стандартні шаблони мислення, що призводить до нелогічних висновків. У зв'язку з цим науковець С. Щербак «аргументує необхідність додаткового психолого-педагогічного супроводу для формування та розвитку логічного мислення у дошкільнят із затримкою мовлення» [16, с. 66-67].

Варто відзначити, що спостереження є основою логічного мислення, і цей аспект слід належним чином враховувати при організації навчально-виховної діяльності. Наприклад, під час занять можна спрямовувати увагу дітей на природні зміни, які відбуваються навколо них, стимулювати їх спостереження за тваринами, птахами, а також за явищами природи, такими як зміна дня і ночі. Після цього можна пропонувати дітям використовувати накопичені спостереження для створення казок, оповідань чи цікавих прикладів, що сприяє розвитку їхнього логічного мислення [45, с. 151].

Логічні зв'язки приймають різноманітні форми, проте найбільш поширеними є кваліфікаційні відношення. У старшому дошкільному віці важливо розвивати в дітей вміння наочного моделювання, наприклад, шляхом створення моделей відомих казок. Ці заняття сприяють формуванню абстрактного мислення. Дослідження науково підтверджують, що логічне мислення краще розвивається, коли взаємозв'язки між об'єктами виражені у формі наочних умовно-символічних моделей. Таким чином, завданням педагога є розкриття суті розглянутих питань, спонукання дітей до спостереження та творчого вираження отриманої інформації [45, с. 150-151].

Найчастіше до кола засобів, що використовують під час розвитку логічного мислення дітей, відносять дидактичні ігри, вправи, досліди, спостереження, художнє слово, прогулянки, бесіди, ілюстрації та демонстрацію наочного матеріалу.

Враховуючи той факт, що провідним видом діяльності в дошкільному віці виступає гра, заняття з логічного розвитку доцільно проводити в ігровій формі. Гра створює позитивну емоційну атмосферу, підіймає дитині настрій та сприяє її самореалізації. Позитивний вплив на розумовий розвиток мають всі види дидактичних, сюжетно-рольових і логічних ігор, а також вправ і завдань для розвитку логічного мислення. Всі вони в комплексі позитивно впливають на процес засвоєння вихованцями логічних прийомів.

Окремо хочемо відзначити вплив дидактичної гри на активізацію і розвиток розумової діяльності дошкільників.

Дослідженням особливостей дидактичних ігор та їх впливу на розвиток дитини займалися видатні науковці, серед яких варто зазначити Є. Тихєєву, Ф. Блехера, А. Бондаренка та Л. Венгера. Є. Тихєєва вивчала ігри з дидактичною лялькою, іншими іграшками, предметами побуту та природним матеріалом, а також ігри для розвитку мовлення. Ф. Блехер спеціалізувався на дослідженні ігор для математичного розвитку, де виявляв важливі закономірності. А. Бондаренко розглядав роль словесних дидактичних ігор у формуванні самостійності та активності мислення дитини. Л. Венгер вказував на важливість дидактичних ігор та вправ для сенсорного розвитку дитини, вважаючи, що ці ігри підводять дитину до «порогу вчення». Такий підхід підкреслює важливість дидактичних ігор як інструменту для комплексного розвитку дітей дошкільного віку [21, с. 6 -7].

Важливе місце в процесі розвитку логічного мислення у старших дошкільників займає дидактична гра, яка є навчальною за своїм змістом і спрямована не лише на закріплення та систематизацію набутих знань, а й на розширення життєвого досвіду дитини, становлення її інтелектуальної сфери. Гра – одна з важливих сфер у житті дитини. Вона надає необхідні умови для

різнобічного розвитку особистості. Для педагога вона є цінним інструментом виховання, що дає змогу повніше враховувати вікові особливості дітей, розвивати ініціативу, створювати атмосферу розкнутості, самостійності, творчості як умови для саморозвитку.

Як правило, вчені визначають гру як особливий тип зв'язку дітей з життям. Ще раз звернемося до визначення поняття дидактична гра – це практична групова вправа з вироблення оптимальних винаходів, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну картину. Важливо зазначити, що під час гри у дитини з'являється мотив, який полягає в успішному виконанні взятої на себе ролі.

В творчій, сюжетно-рольовій грі відображаються враження дітей про навколишнє життя, їхні знання, поняття явищ і подій, що відбуваються. На думку науковців, завданнями для педагога є не тільки організація гри, а вміння підхопити, поглибити, підтримати інтерес дітей, який у них виникає в процесі гри, для того, щоб він перейшов у сферу практичного засвоєння. Так, дослідниця Л. Артемова з цього приводу виділяє маніпулятивні, процесуальні, наслідувальні ігри та визначає методи, які стимулювали б виникнення самостійної гри: живе спостереження та динамічна наочність.

Аналіз методичних посібників з питання розвитку логічного мислення дітей дозволив нам ознайомитися з цікавими їх знахідками. Так, ігри з правилами розвивають волю дитини, адже, щоб виконати правило, необхідно проявити витримку: у грі «Що змінилось?» необхідно заплющити очі і не відкривати їх, поки не буде поданий спеціальний сигнал; у грі «Зроби фігурку» треба не тільки вигадати та зобразити фігуру, але й утримувати, не змінювати її до дозвольного сигналу тощо. До улюблених ігор п'яти-шестирічних дітей належать і шахи, які вимагають виконання значної кількості правил. Тут необхідні не тільки розумові, але й вольові (вміння керувати собою) і моральні (чесність) якості.

Цікавою та педагогічно цінною вважається гра «Доміно», розроблена Л. Тихомировою. У цій грі діти розвивають вміння знаходити спільні та

відмінні риси різних предметів. У грі розкладають малюнки перед дітьми та просять їх знайти в кожному ряді малюнок, що відрізняється від інших, і пояснити чим саме. Гра сприяє розвитку у дітей швидкості мислення, накопиченню життєвого досвіду та закріпленню знань про події, що відбуваються протягом дня або тижня, а також про ознаки природних явищ тощо.

Ще однією цікавою групою ігор є ігри-мандрівки, які спрямовані на формування у старших дошкільників уявлень про часові характеристики. Ці ігри допомагають розвивати швидкість мислення, накопичувати життєвий досвід та закріплювати знання про різні аспекти часу, такі як день, тиждень, пори року тощо. Гри «Години дня», «Дні тижня», «Пори року» є популярними засобами, які сприяють не лише розвитку логічного мислення, але і усвідомленню хронології та взаємозв'язків в часі. [6, с. 79 - 81].

У грі «Два однакові предмети» дітям пропонують знайти абсолютно однакові геометричні фігури. Значний інтерес у дошкільників визивають ігри на формування вміння встановлювати послідовність між подіями: дітям роздають декілька малюнків, в яких розкривається зміст відомих їм казок або ситуацій, їм потрібно розкласти ці картки у хронологічному порядку» [57, с. 99].

У сучасних заняттях з математики педагоги ЗДО активно користуються методикою «Кольорові палички Кюізенера» та «Логічні блоки Дьєнеша». Впровадження цих дидактичних ігор дозволяє дітям вивчати характеристики предметів, такі як форма, розмір, колір та товщина, а також розвивати навички моделювання, заміщення, декодування та кодування інформації. Залишається актуальними і «Інтелектуальні ігри Нікітіних», які спрямовані на розвиток аналітичного та просторового мислення, а також дрібної моторики рук у дітей. Серед них є завдання, побудовані за принципом підбору пари, класифікації та аналогій, а також завдання на розвиток фонематичного слуху, наприклад, складання розповіді за малюнком [26, с. 15-22].

Поміж пропозицій від дослідниці А. Білошистої також варто відзначити завдання вербально-логічного характеру, які спрямовані на розвиток логічного мислення, мовлення, уваги, та пам'яті у дітей, а також на розвиток їхньої здатності виконувати дії за словесною інструкцією. Зважаючи на різний рівень складності завдань, рекомендується подавати їх послідовно, розпочинаючи з простих та переходячи до більш складних [14].

Інноваційним, на нашу думку, є завдання на розвиток логічного мислення, розроблені вченою С. Татаріною. В її методиці виявлені ігри, вправи та завдання, які сприяють виділенню суттєвих ознак предметів, порівнянню та класифікації предметів, вивченню протилежних понять, а також ознайомленню з кількісними та якісними поняттями (більше-менше, раніше-пізніше, вище-нижче). Також в її роботі представлені діагностичні методики у вигляді тестових завдань, які спрямовані на визначення рівня розвитку логічного мислення у дітей та їхню готовність до навчання у школі [84, с. 42-43].

Як всім відомо, у старшій групі ЗДО переважно «використовують дві основні гри – «Кубики для всіх» і «Танграм». Відомими також є ігри на опанування навичок трансфігурації: «Чарівне коло», «Колумбове яйце», «Квадрат Воскобовича», «Геоконт» та багато інших» [17, с. 199].

Отже, в старшому дошкільному віці закладаються основи інтелекту, і розпочинається формування логічного мислення – вищого рівня розумової діяльності людини. Аналітичне мислення розвивається у процесі вивчення логічних прийомів обробки інформації. Це дозволяє дитині розуміти прихований зміст предметів і явищ, встановлювати взаємозв'язки між ними, формувати та відстоювати власну точку зору на проблему, використовуючи набуті знання та вміння в реальному житті. Дидактичні ігри виступають важливими інструментами розвитку логічного мислення у старших дошкільників. Ці види ігрової діяльності дозволяють дітям розширювати свій життєвий досвід, закріплювати старі та засвоювати нові знання та навички, вдосконалювати соціально-комунікативні та аналітичні здібності в

невимушеній та комфортній для них формі, що значно посилює їхній пізнавальний інтерес.

Важливим аспектом є взаємодія дитини і дорослого, а також взаємодія дитини і предметного світу, які слід розглядати як джерело розвитку. З правильно організованою взаємодією вже з перших тижнів можна підвищити допитливість дітей, сприяти ранньому розвитку їх особистісних якостей та індивідуальних здібностей.

Оскільки розвиток представляє собою системний та цілісний процес, що включає кількісні, якісні, структурні та функціональні зміни в людині, вплив на дитину та її становлення як особистості мають бути цілеспрямованими та комплексними. Без розуміння закономірностей розвитку організму дитини та її психіки, робота педагога ніколи не буде ефективною. Формування також неможливе без створення умов для самореалізації та самоствердження дитини взаємодії з предметним світом і світом людських взаємин [21, с.6-7].

На думку науковців, протягом дошкільного віку вкладаються основи інтелекту, розвивається понятійне мислення, проте вибір певної форми мислення залежить від сформованості розумових операцій. Для розвитку образного мислення важливе значення має формування та удосконалення одиничних образів і системи уявлень, вміння працювати з образами та уявляти об'єкти в різних положеннях. Вчені також вказують, що в ході практичної діяльності дошкільників внутрішні мислительні процеси набувають відносної самостійності, спрямовуючи зовнішні дії на досягнення необхідного результату. У своєму мисленні діти вже не лише спираються на враження від предметів, які вони сприймають та з якими взаємодіють у даний момент, але й базуються на уявленнях, отриманих раніше [15, с.173].

У старших дошкільнят наочно-образне мислення стає провідним, включаючи спроби розв'язання завдань подумки, за допомогою уявних образів. Тепер дитині можна ставити завдання, спрямовані на розвиток пізнавальних та мислительних навичок. У процесі розв'язання цих завдань дитина починає об'єднувати свої судження і доходити до певних висновків.

Такий підхід породжує найпростіші форми індуктивних та дедуктивних висновків, проте цей процес розвитку мислення протікає поступово. Різні діти можуть бути схильні до наочно-образного мислення, наочно-дієвого або володіти вмінням оперувати поняттями [15, с.175].

У більшості випадків, дошкільнята продовжують використовувати наочно-дієве мислення при розв'язанні завдань, яке тісно пов'язане з практичними діями, що трансформують пізнаваний предмет.

Важливо враховувати, що старші дошкільники виявляють потребу в самоствердженні та визнанні їх можливостей з боку дорослих. Таким чином, вихователь повинен створювати умови для розвитку самостійності, ініціативи та творчості дітей. Це означає постійне створення ситуацій, що спонукають дітей активно застосовувати свої знання та уміння на практиці, ставити перед ними виклик нових завдань, розвивати їх волю, підтримувати бажання подолати труднощі та доводити справу до кінця. Розвиток мислення дитини-дошкільника забезпечується шляхом узагальнення та ускладнення практичного досвіду та засвоєння способів розумової діяльності.

Отже, у дошкільному віці виникає потреба у вивченні властивостей різних предметів та їх взаємодії, виокремленні зв'язків між предметами і явищами, а також розгляді випадків їх використання. Паралельно з цим розвивається ігрова діяльність, з'являються нові форми продуктивної діяльності, що потребують більш вдосконаленого мислення, зокрема, наочно-образного.

Розвиток логічного мислення у дітей не відбувається сам собою, але під контролем і впливом дорослих, які виховують та навчають дитину. Вони передають знання, пояснюють поняття, що сформувалися завдяки досвіду трудової та наукової діяльності багатьох поколінь [9, с.5-6].

Науковець психолог О. Запорожець підкреслює, «що метою дошкільного навчання є ампліфікація, тобто збагачення та максимальне розгортання цінних якостей, що є найбільш сприйнятливими у цьому віці. В цьому контексті розвиток логічного мислення у дошкільників виступає як засіб

досягнення цієї мети. Мислення розглядається як процес пізнавальної діяльності, що характеризується узагальненим та опосередкованим відображенням дійсності» [42, с. 80].

Досягнення зазначеної мети можливе шляхом розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку. У контексті цього вікового етапу мислення розглядається як «процес пізнавальної діяльності індивіда, що характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням дійсності» [42, с. 80].

Сучасні методичні виклики розвитку дошкільнят ставлять під питання зв'язок між математичним розвитком та формуванням логічних прийомів розумових дій. Цю проблему висвітлили такі вчені, як Л. Плаксіна, З. Михайлова, О. Цапліна. Вони підкреслюють важливість формування логічних прийомів розумової діяльності та розвитку вмінь розуміти, відслідковувати причинно-наслідкові зв'язки і робити прості висновки для розвитку логічного мислення у дітей.

Згідно їхньої точці зору, для ефективного розвитку логічного мислення важливо створювати умови для вільної взаємодії та спілкування дітей із дорослими та сверстниками. Це сприяє активності і самореалізації особистості дитини в її діяльності. Вони рекомендують акцентувати увагу на розвитку образного мислення, оскільки його ефективність впливає на успішність навчання.

Водночас слід зауважити, що навіть високий рівень розвитку логічного мислення не завжди гарантує успішність. Образне мислення найбільш ефективно тоді, коли суттєві властивості предмета чи явища можна уявити, побачити внутрішнім зором. В умовах, коли ці властивості приховані і не можуть бути уявлені, але можна передати словами чи іншими знаками, логічне мислення стає невід'ємною частиною успішного розв'язання завдань [11, с. 5-6].

Дитина на початковому етапі свого мислення розвиває спроможність помічати, пояснювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами. Вона прагне пізнати нове, невідоме, і активно шукає пояснення в самій природі

речей. За допомогою дорослого, дитина узагальнює істотні ознаки спостережуваних явищ. Особливість дитячої думки полягає в тому, що дошкільник може вдаватися в дослідження навіть найменших елементів спостереження, зосереджуючи свою увагу на них і забуваючи про інші аспекти [11, с.8-9].

Логічні прийоми мислення, важливі для формування загального розвитку та процесу мислення, включають серіацію, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікацію, аналогію, систематизацію та абстрагування [85, с.108-110].

Серіація, наприклад, означає побудову упорядкованих, зростаючих або спадаючих рядів. Типовим прикладом є пірамідка. Дітям можна представити приклади серіації за визначенням розмірів, таких як довжина, висота, ширина, для однотипних предметів (ляльки, палички, стрічки, камінці). У випадку різнотипних предметів можна застосовувати серіацію за розміром, визначаючи відмінності і вказуючи, що розглядається як «величина», наприклад, при порівнянні іграшок за зростанням [85, с.111-115].

Формування аналізу включає в себе виділення особливих властивостей об'єкта, об'єднання об'єктів у групу за певною ознакою. Наприклад, дитина може виділити та об'єднати всі предмети, які є солодкими, використовуючи ознаку «солодкі» [85, с.117-120].

Формування синтезу включає в себе поєднання різних елементів (ознак, властивостей) в єдине ціле. Аналіз і синтез розглядаються як різні, але взаємодоповнюючі процеси [85, с.122-124].

Формування порівнянь є логічним прийомом, що вимагає виявлення подібностей та відмінностей між об'єктами. Дитина навчається виділяти однакові ознаки об'єктів чи груп об'єктів [85, с.125].

У старшому дошкільному віці найбільш ефективний метод навчання - гра-завдання. Наприклад, дитина може визначити, який предмет є великим або малим, широким чи вузьким, червоним чи синім. Роль дорослого у цьому

процесі є ключовою для забезпечення розуміння дитиною змісту питань та розвитку вмінь схарактеризувати чи порівнювати об'єкти [85, с.126].

На цьому етапі важливо вчити дитину порівнювати два об'єкти, а потім групу. Зазвичай, старші дошкільники спочатку виділяють ознаки відмінностей, а потім подібностей. Таким чином, можна пропонувати таку послідовність:

Поділити групи об'єктів за якоюсь конкретною ознакою (великі і маленькі, жовті і червоні), що вимагають порівняння.

Застосовувати ігри, наприклад, «Відшукай такий самий», які допомагають формувати вміння порівнювати.

З більш старшими дітьми можна змінювати кількість і ознаки подібності. Класифікацію можна проводити за різними критеріями:

за назвою (фрукти і овочі, чашки і тарілки, кеглі і м'ячики);

за розміром (в одному кошику великі м'ячі, в іншому маленькі; в одній коробці довгі олівці, в іншій короткі);

за кольором (в одній коробці червоні нитки, в іншій сині);

за формою (в одній коробці квадрати, в іншій круги; в третій кубики, в четвертій цеглинки);

за іншими ознаками, наприклад, що їстівне, а що ні; хто повзає, хто бігає, хто плаває, хто живе в будинку, хто в лісі; що буває влітку, а що взимку; що росте на городі, а що в лісі.

Отже, логічне мислення, яке визначається як «вид мислення, суть якого полягає в оперуванні поняттями, судженнями і висновками з використанням законів логіки» [85, с.106], впровадження в практику цілеспрямованого розвитку логічного мислення дошкільнят вважається дуже важливим завданням.

Як підсумок, видно, що всі види дидактичних ігор орієнтовані на навчання та розвиток дітей. Гра приносить щоденну радість та задоволення, адже під час гри у дітей формуються вміння та навички, необхідні для виконання соціальних функцій у майбутньому.

Висновки до розділу 1

Проаналізувати психологічну, педагогічну, фахову, методичну, літературу з проблеми розвитку логічного мислення у дітей 6-7 років у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах ми встановили що мислення формується та розвивається протягом дитинства під впливом умов життя і виховання (І. Войтюк, І. Грузинської, Л. Іщенко, Н. Омельченко, І. Казакова, Г.Костюка Н. Шинкарьової). При народженні дитина не володіє розвинутим мисленням, але починає пізнавати світ через відчуття та сприймання предметів, зберігаючи образи у пам'яті. Такий процес взаємодії з навколишнім середовищем визначає формування когнітивних навичок та логічного мислення в ранньому дитинстві.

У наукових дослідженнях видатних вчених, таких як Л. Виготський, П. Гальперін, Є. Кабанова-Меллер, З. Калмикова, О. Леонтьєв, Н. Менчинська, С. Рубінштейн, Н. Талізїна, А. Усова, детально доведено, що діти старшого дошкільного віку проявляють здатність розуміти нескладні наукові поняття. Досліджено вплив дидактичних ігор, які є доступними для дошкільників у предметно-чуттєвій пізнавальній діяльності, зокрема, Л. Венгером і О. Запорожцем. Вони дослідили генезу поняття «число» і особливості усвідомлення дітьми числових абстракцій, присвятивши увагу вивченню оптимальних форм і методів навчання дошкільників за допомогою таких науковців, як Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Е. Карпова. Н. Баглаєва визначає дефініції «логіко-математичного розвитку» і «логіко-математичної компетентності», які докладно розкриті у Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні.

Для повноцінного розвитку логіко-математичної компетентності необхідно більше, ніж те, що пропонується зараз. Треба знаходити правильні технології розвитку логічного мислення для старших дошкільників, які б пов'язувалися з розвитком розумових операцій, таких як абстрагування, аналіз, порівняння, узагальнення, серіація, класифікація і збереження. Ігрові ситуації, що містять елементи проблемності, завжди викликають інтерес у дітей,

допомагаючи їм будувати судження та робити висновки на основі життєвого досвіду і правильно підбраного матеріалу, без попереднього теоретичного засвоєння законів і правил логіки.

Сучасна система дошкільної освіти має на меті розвиток здібностей кожної дитини та виховання особистості, готової до життя в сучасному суспільстві. Рівень розвитку логічного мислення визначає, наскільки діти будуть готові використовувати інноваційні технології протягом усього життя.

Поєднання навчальної мети з ігровою формою в дидактичних іграх та наявність готового змісту і правил дозволяють вихователю систематично використовувати такі ігри для розумового виховання дошкільників. Враховуючи взаємодію компонентів логічного мислення, це сприятиме формуванню у дітей позитивного ставлення до дидактичних ігор, стимулюватиме їх пізнавальний інтерес, збагачуватиме знання та базові уміння, розвиватиме самостійність і активність.

РОЗДІЛ II.
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Стан розвитку логічного мислення у старших дошкільників у сучасній практиці закладів дошкільної освіти.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Чернігівського дошкільного закладу № 75 Чернігівської міської ради Чернігівської області. У дослідженні взяли участь 24 дітей старшого дошкільного віку. Діагностика проводилося з кожним вихованцем індивідуально.

На початку експериментальної роботи нами було встановлено фактичний рівень розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Завданням даного етапу було:

визначити критерії та показники розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку;

вибрати відповідні методики та здійснити підбір діагностичного матеріалу для виявлення рівнів розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку;

охарактеризувати рівні розвитку розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

Для вирішення поставлених завдань нам необхідно було обґрунтувати відповідно теми кваліфікаційної роботи критерії та показники розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Після аналізу психолого-педагогічної, фахової та наукової літератури ми прийшли до висновку, що виділення рівнів розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку є неможливим без охарактеризування критеріїв і показників.

В літературі зустрічаємо визначення категорії «критерій» як «ознака, мірило істинності, вірогідності людських знань, їх відповідності об'єктивній дійсності» [46, с.89].

Це передбачає ряд ознак, за якими можна визначити критеріальні показники [46, с. 91]; «ознака на підставі якої здійснюється оцінка чогось, мірило, умовно прийнята мірка, що дозволяє здійснити вимірювання об'єкта і на підставі цього оцінювати його» [46, с. 95]; «сукупність ознак, на основі яких складається оцінка педагогічних умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідає поставленим цілям» [46, с. 96].

Ураховуючи індивідуальний характер словникового набору кожної дитини, ми врахували цей аспект у виборі критеріїв. У контексті нашого дослідження ми врахували думку В. Кошеля, який зазначає, що критерії дозволяють визначати стан об'єкта діагностики. Термін «показник» (від лат. *indicator* – показчик) визначається як «конкретна величина або якість змінної (критерію), що може виявлятися в конкретному об'єкті. Це міра прояву критерію, його кількісна або якісна характеристика, за якою визначають різні стани об'єкта; це зовні добре помітна ознака вимірюваного критерію. Кожен критерій включає групу показників, які якісно та кількісно його характеризують» [46, с. 98].

Метою констатувального етапу експерименту було визначення загального рівня розвитку логічного мислення дитини, через виявлення у неї розвитку наочно-образного, логічного, образно-логічного мислення та виявлення сформованості прийомів розумової діяльності (аналізу, синтезу, узагальнення, угруповання, порівняння, класифікації, абстрагування). Для реалізації поставленої мети були використані діагностичні методики Павелківа Р. [62]., Цигипало О. [62], Дєдова О. [30], Татарінової С. [84], Нємова Р. [85].

Для визначення рівня розвитку тактильних відчуттів була використана **методика науковців Павелківа Р. [62]. та Цигипало О. [62] «Відгадай на дотик»**. Ми розклали на столі перед дитиною різні за фактурою предмети (хутрянний, паперовий, металевий, скляний, порцеляновий, дерев'яний, гумовий, з каміння, пластмасовий, з тканини). Ми запропонували дітям на

дотик визначити, з якого матеріалу виготовлений той чи інший предмет. За правильну відповідь дитина отримувала по 1 балу.

Розвиток тактильних відчуттів дітей було оцінено за такими критеріями: дуже високий – 10 балів, високий – 8-9 балів, середній – 4-7 балів, низький – 2-3 бали, дуже низький – 0-1 бал.

Дане опитування засвідчило, що лише одна дитина повністю й досить легко виконав завдання – Стрижак Ілля. Цей показник дорівнює 4,2 % від загальної кількості дітей. Високі здібності щодо розвитку означених якостей дітей було виявлено у 16,7% вихованців (чотирьох дітей). Так, Попович Артем та Андрій Головач не відрізняли на дотик предмет з порцеляни, сплутавши його зі склом, а Паша Гнилицький не зміг визначити гумовий предмет на дотик, а Настя Гордієнко – металевий. Середні здібності показали 9 дошкільників – 37,5 % (Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина, Пушин Нікіта). Решта дітей справилася з завданням на низькому – 33,3 (Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія) та дуже низькому рівні – 8,3% (Зевако Данило та Корж Соня). Переважна більшість з них назвала правильно лише такі матеріали, як хутро, тканина, каміння.

Наступним завданням для дітей було оцінювання рівня зорових відчуттів за **методикою Павелківа Р. [62] та Цигипало О.) [62]» Визнач форму фігури»**. На столі ми розклали геометричні тіла різної форми: трикутник, шар, овоїд, прямокутник, циліндр, конус, багатокутник, квадрат, трапецію тощо. А також картки, де були намальовані аналогічні фігури. Дитині потрібно було визначити назву геометричного тіла, а потім відшукати його на малюнку. За кожну правильну відповідь нараховувався 1 бал. Оцінювання відбувалось за такими критеріями: дуже високий – 9 балів, високий – 7-8 балів, середній – 4-6 балів, низький – 2-3 бали, дуже низький – 0-1 бал [62, с. 140].

В ході експерименту були отримані наступні дані: дуже високий – 8,3 % (у 2 осіб: Стрижак Ілля та Гордієнко Настя), високий рівень – 12,5 % (у 3

осіб: Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій), середній – 33,3% (8 осіб: Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низький – 37,5 % (у 9 осіб: Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), дуже низький – 8,3 % (у 2 осіб: Зевако Данило та Корж Соня). В процесі експерименту найбільші ускладнення дошкільники виявили у визначенні геометричних форм таких, як: багатокутник, овоїд, конус та циліндр.

Методика (Павелків Р. [62]. та Цигипало О.) [62] «Знайди квадрат» ми визначали рівень знань дітей про геометричні форми. Дітям було представлено малюнок, на якому зображено 20 чотирикутників, з яких 10 форм були квадратними. Вихованцям було запропоновано знайти 10 квадратів.

Критерії оцінювання: дуже високий – 10 балів, високий – 8-9 балів, середній – 4-7 балів, низький – 2-3 бали, дуже низький – 0-1 бал.

Набрати максимальну кількість балів вдалося одній дитині – 4,2% (Стрижак Ілля). Високі показники були зафіксовані у 5 дітей – 20,8 % (Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій, Гордієнко Настя, Яценко Софія), 9 вихованців отримали середній результат – 37,5 % (Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина, Олійник Влад, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), низький – у 7 дітей, що склало 29,2% (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав); дуже низький – 8,3 % , у 2 осіб (Зевако Данило та Корж Соня).

Вміння здійснювати дітьми аналіз та синтез свідчать дані, отримані в результаті діагностичної методики Р. Павелків [62] та О.Цигипало [62]. «Склади малюнок». Дітям під час виконання завдання потрібно було з окремих частин скласти малюнок, на якому зображена рослина, розповісти, з яких частин вона складається та які функції виконує. Ця методика показує

рівень розвитку логічного мислення, зв'язного мовлення дітей та вміння якісно проводити аналіз та синтез.

Оцінювання результатів: 1) дуже високий рівень (10 балів) – завдання було виконано швидше за всіх та дуже якісно; 2) високий (8-9 балів) – завдання було виконано не так швидко але якісно; 3) середній (4-7) – завдання було виконано впродовж 15 хвилин, якість була не на високому рівні; низький (2-3 бали) – завдання було виконано за допомогою вихователя впродовж 20 хвилин, якість була слабкою; дуже низький (0-1 бал) – завдання було виконано за допомогою педагога більше ніж за 25 хвилин [61, с. 148-149]. За короткий строк та з високою якістю з поставленим завданням справилися 2 дитини (Стрижак Ілля та Гордієнко Настя) – 8,3 %, трошечки більше часу знадобилося Гнилицькому Паші, Пилиповичу Артему та Головачу Андрію, що склало – 12,5 %, середній виявився у 8 осіб – 33,3% (Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низький рівень продемонстрували 9 осіб – 37,5 % (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), дуже низький виявився у 2 осіб – 8,3 % (Зевако Данило та Корж Соня). Так, багато дітей не змогли пояснити, які функції виконують стовбур, гілочки, листячко, коріння тощо.

Методика «Порівняння», запропонована Татаріновою С. [84], дозволила проаналізувати вміння дітей порівнювати предмети за величиною, шириною, якісними та кількісними характеристиками.

Завдання передбачало виявити на десяти зображеннях:

- 1) найбільший кусок пирога;
- 2) найнижчий паркан;
- 3) хлопчика, який тримає м'яч у лівій руці;
- 4) найкоротший олівець;
- 5) найширший пензлик;
- 6) найвужчу лінійку;

- 7) дерева, що були посаджені раніше за інші;
- 8) іграшки, які найближче розташовані одна від одної;
- 9) м'яч, який знаходиться попереду шафи;
- 10) наймолодшу за віком людину [84, с. 130-133].

Кожна правильна відповідь оцінювалась в 1 бал.

Після виконання завдання за цією методикою, було встановлено дуже високий рівень у 2 осіб – 8,3 % (Стрижак Ілля та Гордієнко Настя), високий – у 3 осіб, що склало – 12,5 %, (Гнилицький Паша, Пилипович Артем та Головач Андрій), середній – виявлено у 8 осіб – 33,3% (Олійник Влад, Ященко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низького досягли 9 осіб – 37,5 % (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), дуже низький виявився у 2 осіб – 8,3 % (Зевако Данило та Корж Соня). Найбільші труднощі виявилися у визначенні дітьми просторових та часових відмінностей.

Тест «Класифікація» (Дєдова О.) [30] передбачав вміння дітей об'єднувати предмети в групи за кольором, розміром та формою.

Оцінювання проводилось за такими критеріями: дуже високий рівень – дитина зробила класифікацію за всіма характерними ознаками, високий рівень – дитина зробила класифікацію за всіма характерними ознаками, але допустила помилку, середній – дитина робила класифікацію тільки за кольором і формою і не виявляла класифікацію за розміром, низький – дитина класифікувала предмети тільки за кольором. Дуже низький рівень ми віднесли до дитини, коли вона за допомогою педагога знаходила лише одну спільну ознаку [30, с.66-67].

Найкращий результат показала Гордієнко Настя, що становить 4,2 %, високий рівень – встановлено у 12,5 % (Стрижак Ілля, Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій), середній – 33,3% (Олійник Влад, Ященко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низький – 41,7 % (Пушин Нікіта, Стеценко

Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія, Корж Соня), дуже низький – у 1 дитини (4,2%). Так, Зевако Данило зміг класифікувати з підказками лише за однією ознакою – кольором.

Тест «Послідовні малюнки» за аналогією методики діагностування Татарінової С. [84], який був спрямований на встановлення логічної послідовності подій. На картинках були зображені як звичайні життєві ситуації, так і фрагменти відомих дітям казок. Завдання полягало в тому, щоб дитина розклала картки-малюнки у хронологічній послідовності і після цього склала розповідь, яка розкривала б зміст визначеного сюжету. В процесі експерименту ми оцінювали словниковий запас дітей, вміння формулювати та висловлювати думки та грамотно побудовані речення.

Оцінювання результатів тестування здійснювалося за наступними критеріями: дуже високий – дитина склала логічну послідовність подій, грамотно і цікаво все розповіла, високий рівень – дитина склала логічну послідовність подій, але розповідь була менш цікавою; середній – дитина склала непогану розповідь, але логічну послідовність незначно переплутала; низький рівень – дитина склала не дуже цікаву розповідь і логічну послідовність втратила; дуже низький рівень – дитина не змогла встановити логічну послідовність подій та має недостатній словниковий запас, щоб скласти цікаву розповідь [84, с. 144-146].

Дітям були запропоновані такі завдання: **відтворити логічну послідовність подій у природі «Пори року» та відтворити логічну послідовність подій у казках: «Колобок», «Ріпка», «Курочка ряба» «Колосок» тощо.** З першим завданням найкраще справився Стрижак Ілля – 4,2 %. Хлопчик із захопленням розповідав про свої улюблені свята: Різдво, яке відбувається взимку, Пасха, яку святкують навесні, Хелюїн, свято осені, та влітку він розповів про відпочинок на морі. Високий рівень виявили 4 дітей, що склало 16,7 % (Гордієнко Настя, Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій), На середньому 8 осіб – 33,3% (Олійник Влад, Ященко Софія, Бондар

Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низький у 9 осіб – 37,5 % (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), дуже низький у 2 осіб – 8,3 % (Зевако Данило та Корж Соня).

Методика «Знайди зайве» Павелківа Р. [62]. та Цигипало О. [62] та методика діагностики «Нісенітниці» (Нємова Р.) [85] допомогли нам у виявленні розвитку наочно-образного мислення у дітей та дозволила визначити обсяг уявлень дітей про оточуючий світ і взаємозв'язки між об'єктами (люди, тварини, природа).

1 завдання: Аркуш паперу на якому в 10 рядах були зображені 5 різних фігур. В кожному ряді була одна фігура, що відрізнялася від інших. Завданням дитини було знайти зайву фігуру та аргументувати свій вибір.

2 завдання: 10 малюнків, на яких були зображені різні ситуації, що не відповідають дійсності. Дітям пропонувалося виявити і пояснити, що саме на малюнку не так і як воно повинно бути насправді.

Кожна правильна відповідь оцінювалася в 1 бал [62, с. 153].

Критерії оцінювання результатів цього завдання: 1) дуже високий рівень (10 балів) – дитина знайшла всі зайві фігури і 10 подій, які не відповідали дійсності та розповіла як може відбуватися насправді; 2) високий (8-9 балів) – дитина знайшла розбіжності і зайві фігури, але їй не вдалося все пояснити; 3) середній (6-7 балів) – дитина віднайшла зайві фігури у рядах, але не всі і назвала більшість нісенітниць, але не змогла їх пояснити; низький (4-5 бали) – дитина не побачила зайвих фігур і виявила не всі нісенітниці, пояснити не всі події не змогла; 6) дуже низький – впродовж відведеного часу дитині вдалося виявити малу кількість зайвих фігур та нісенітниць [62, с. 122].

Аналіз діагностики виявив такі показники сформованості наочно-образного та логічного мислення вихованців: дуже високий – 2 особи , що склало 8,3 % (Стрижак Ілля та Гордієнко Настя), високий рівень – у 3 осіб, що склало 12,5 % (Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій),

середній виявився у 8 осіб – 33,3% (Олійник Влад, Ященко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), низький у 9 осіб – 37,5 % (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Діма, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), дуже низький у 2 осіб – 8,3 % (Зевако Данило та Корж Соня).

Враховуючи результати діагностики були визначені критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) рівні (дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький) та показники сформованості логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

Перший, мотиваційний критерій, охарактеризований показниками, такими як наявність ініціативності, прагнення до самостійного виконання завдань без участі дорослих і однолітків, впевненості в собі і в своїх здібностях, прагненні до досягнення самостійності, наявність інтересу до логіко-математичних занять та бажань знаходити самостійно шляхи розв'язання задач та робити висновки.

Другий, когнітивний критерій відзначається наявністю зорової спостережливості і здатністю виявляти істотні ознаки, схильністю до аналізу, узагальнення, абстрагування та розвиненістю довільної концентрації уваги, пам'яті, сенсомоторної координація та вмінням будувати гіпотези і робити висновки.

Третій, діяльнісний критерій охарактеризований умінням дитини старшого дошкільного віку: здійснювати класифікацію за різними замірами, а саме визначати: величину, масу, об'єм, розташування у просторі, хід подій в часі; розрізняти геометричні фігури, предмети і їх сукупність за якісними ознаками та чисельністю; вимірювати кількість, довжину, ширину, час, висоту, об'єм, масу; здійснювати прості усні обчислення, вирішувати арифметичні і логічні задачі; міркувати, обґрунтовувати, доводити і відстоювати правильність своєї думки; користуватися виразами, які позначають положення предметів в просторі та вказувати напрямки, пов'язані з орієнтацією у часі; в потрібний

момент відтворювати знання і швидко використовувати їх в освітньому процесі ЗДО та у повсякденному житті.

За наведеними критеріями ми охарактеризували рівні розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку:

Дуже високий – ці діти володіють сенсорно-пізнавальними та аналітичними здібностями – вміють аналізувати, систематизувати та узагальнювати інформацію, здійснювати класифікацію, угруповання предметів за максимальною кількістю ознак. Всі завдання ці діти виконують самостійно, без помилок, легко планують дії власної діяльності, можуть спрогнозувати результати своєї роботи та дати їм об'єктивну оцінку.

Високий – ці діти допускають незначні помилки під час виконання завдань, однак можуть самостійно їх виявляти та виправляти. Логічні здібності у них сформовані на високому рівні – вміють працювати з інформацією та використовувати аналітичне мислення в реальному житті. До виконання завдань підходять творчо та відповідально, вміють розмірковувати, робити висновки тощо.

Середній – ці діти в цілому, володіють розумовими операціями мислення на середньому рівні, іноді плутають причинно-наслідкові зв'язки, послідовність подій. Порівнюють, класифікують та угруповують предмети переважно за 2-3 властивостями, мають уявлення про кількісні і якісні характеристики предметів, але не прагнуть до творчої самореалізації. Вміють міркувати та робити висновки, можуть прогнозувати результати власної діяльності і виправляти допущені помилки.

Низький – ці вихованці проявляють пасивність під час занять, завдання виконують не в повному обсязі, розраховують на допомогу дорослих. Діти не можуть встановлювати логічну послідовність подій, уявлення про світ у них незначний; словниковий запас обмежений, що негативно впливає на здатність узагальнювати інформацію та робити висновки.

Дуже низький – ці вихованці, окрім того, що проявляють пасивність під час занять, вони зовсім не можуть виконувати завдань, чекають допомоги

дорослих. Не хочуть встановлювати логічну послідовність подій. На нашу думку, ці діти потребують індивідуальної корекційної роботи.

Результати констатувального етапу експерименту наведені в таблицях 2.1.1. та 2.1.2. відповідно.

Таблиця 2.1.1.

Результати констатувального етапу експерименту в контрольній групі

№	ПІБ	Тактильні відчуття	Зорові відчуття	Аналіз і синтез	Порівняння	Знайди зайве	Логічна послідовність	Сума балів	Рівень
1.	Воробей Ілона	4	5	6	7	6	6	34	С
2.	Гнилицький Паша	8	8	9	9	8	9	51	В
3.	Головач Андрій	9	8	8	9	8	8	50	В
4.	Зевако Данило	1	1	1	1	3	2	9	ДН
5.	Кудрик Данило	4	6	5	6	7	5	33	С
6.	Пилипович Артем	9	7	8	9	8	9	50	В
7.	Пушин Нікіта	4	3	3	3	4	4	21	Н
8.	Степанець Карина	5	5	5	5	6	6	32	С
9.	Стеценко Настя	3	3	3	3	4	4	20	Н
10.	Трижак Ілля	10	9	10	10	10	10	59	ДВ
11.	Тарасенко Сашко	4	5	4	4	6	5	28	С
12.	Федорченко Діма	2	2	3	4	4	4	19	Н

Дуже високий рівень – 1 дитина – 8,3 %;

Високий рівень – 3 дітей – 25 %;

Середній рівень – 4 дітей – 33,3 %;

Низький рівень – 3 дітей – 25 %;

Дуже низький рівень – 1 дітей – 8,3 %.

Відносну кількість балів обчислювали за допомогою формули:

$$W (\%) = (M/N) * 100, \text{ де}$$

W — процент від загальної кількості балів;

M — кількість балів дитини;

N — загальна кількість балів.

З метою узагальнення результатів констатувального етапу експерименту нами було здійснено статистичне угруповання дітей за трьома рівнями:

$$\text{Дуже низький рівень : } x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$$

Низький рівень: $x = 3 * 100\% : 12 = 25\%$

Середній рівень: $x = 4 * 100\% : 12 = 33,3\%$

Високий рівень : $x = 3 * 100\% : 12 = 25\%$

Дуже високий рівень: $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Після проведення опитування в контрольній групі.

Маємо наступні результати:

Рівень розвитку логічного мислення	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
Кількість дітей	1	3	4	3	1

Таблиця 2.1.2.

**Результати констатувального етапу експерименту в
експериментальній групі**

№	ПІБ	Тактильні відчуття	Зорові відчуття	Аналіз і синтез	Порівняння	Знайди зайве	Логічна	Сума балів	Рівень
1.	Бондар Марія	4	5	5	6	6	6	32	С
2.	Бондаренко Таня	3	3	3	3	4	4	20	Н
3.	Гордієнко Настя	8	9	10	10	10	9	56	ДВ
4.	Євтушенко Ярослав	2	3	3	3	3	3	17	Н
5.	Єзловецький Воля	3	3	2	4	4	3	19	Н
6.	Ігнатенко Марія	2	3	2	3	3	3	16	Н
7.	Корж Софія	1	1	1	2	3	2	10	ДН
8.	Костюк Ірина	7	5	5	5	7	6	35	С
9.	Лещенко Марія	3	3	3	3	4	4	20	Н
10.	Олійник Влад	4	4	4	5	6	6	29	С
11.	Сушло Назар	3	4	3	2	4	4	20	Н
12.	Ященко Софія	4	4	4	5	6	6	29	С

Дуже високий рівень – 1 дитина – 8,3 %;

Високий рівень – 0 дітей – 0 %;

Середній рівень – 4 дітей – 33,3 %;

Низький рівень – 6 дітей – 50 %;

Дуже низький рівень – 1 дітей – 8,3 %.

Відносну кількість балів обчислювали за допомогою формули:

$$W (\%) = (M/N) * 100, \text{ де}$$

W — процент від загальної кількості балів;

M — кількість балів дитини;

N — загальна кількість балів.

З метою узагальнення результатів констатувального етапу експерименту нами було здійснено статистичне угруповання дітей за трьома рівнями:

Дуже низький рівень : $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Низький рівень: $x = 6 * 100\% : 12 = 50\%$

Середній рівень: $x = 4 * 100\% : 12 = 33,3\%$

Високий рівень : $x = 0 * 100\% : 12 = 0\%$

Дуже високий рівень: $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Після проведення опитування в контрольній групі.

Маємо наступні результати:

Рівень розвитку логічного мислення	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
Кількість дітей	1	6	4	0	1

Дуже високий рівень розвитку логічного мислення було діагностовано лише у двох дітей – у Стрижака Іллі та Гордієнко Насті. Ці діти володіють сенсорно-пізнавальними та аналітичними здібностями – вміють аналізувати, систематизувати та узагальнювати інформацію, здійснювати класифікацію, угруповувати предмети за максимальною кількістю ознак. Всі завдання ці діти виконували самостійно, помилок майже не допускали, легко спланували свою діяльність, в процесі експериментальної роботи змогли спрогнозувати результати своєї роботи та дати їм об'єктивну оцінку.

Високий рівень розвитку логічного мислення продемонстрували Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій. Ці діти допускали помилки під час виконання завдань, однак змогли самостійно їх виявити та

виправити. Здібності до логічного мислення у них сформовано на високому рівні – вміють працювати з інформацією та використовувати аналітичне мислення в реальному житті. До виконання завдань підходять творчо та відповідально, вміють розмірковувати, робити висновки тощо.

Середній рівень сформованості логічного мислення мають Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина.. Ці діти в цілому, володіють розумовими операціями мислення на середньому рівні, іноді плутають причинно-наслідкові зв'язки, послідовність подій. В ході розв'язання завдань не завжди встигають у встановлений регламентом час. Порівнюють, класифікують та угруповують предмети переважно за 2-3 властивостями, мають уявлення про кількісні та якісні характеристики предметів, але не прагнуть до творчої самореалізації. Вміють міркувати та робити висновки, можуть прогнозувати результати власної діяльності і виправити допущені помилки.

Низький рівень розвитку логічного мислення було виявлено у Пушина Нікити, Стеценко Насті, Федорченко Діми, Сусла Назара, Бондаренко Тані, Єзловецького Вови, Євтушенка Ярослава, Лещенко Марії, Ігнатенко Марії. Ці вихованці проявляють пасивність під час занять, завдання виконують не в повному обсязі, розраховують на допомогу дорослих. Діти не можуть встановлювати логічну послідовність подій, уявлення про світ у них незначний; словниковий запас обмежений, що негативно впливає на здатність узагальнювати інформацію та робити висновки..

Дуже низький рівень логічного мислення показали двоє дітей Зевако Данило та Корж Соня, які не справилися із запропонованими завданнями і відповідали не впевнено за допомогою вихователя. Ці вихованці, окрім того, що проявляють пасивність під час занять, вони зовсім не можуть виконувати завдань, чекають допомоги дорослих. Не хочуть встановлювати логічну послідовність подій. На нашу думку, ці діти потребують індивідуальної корекційної роботи.

Отже, наведена інформація свідчить про те, що логічне мислення у дітей розвинене недостатньо і потребує впровадження ефективних методів його розвитку та розширення досвіду вихованців за допомогою впровадження різних дидактичних ігор та вправ.

2.2. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку

Обґрунтовуючи педагогічні умови, що забезпечують розвиток логічного мислення у старших дошкільників, перш за все, з'ясуємо сутність поняття «педагогічні умови», яке в межах започаткованого дослідження є ключовим.

Словникові джерела тлумачать «умови» як необхідні, обов'язкові обставини, передумови, що визначають, зумовлюють існування, здійснення чого-небудь [46, с. 78]. Педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і педагогічних прийомів матеріально-просторового середовища, спрямовані на досягнення поставленої мети [46, с. 79]; сукупність чинників, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу, спрямованого на ефективний розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку у процесі їхньої діяльності [46, с. 84].

Загальною рисою усіх визначень поняття «педагогічні умови» є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу у зв'язку з вирішенням конкретних дидактичних завдань. Таким чином, педагогічні умови визначимо як сукупність чинників, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу, спрямованого на ефективний розвиток дітей дошкільного віку.

Отже, під педагогічними умовами розвитку логічного мислення будемо розуміти обставини, що забезпечують врахування стійких зв'язків компонентів освітнього процесу, що забезпечують досягнення оптимальних результатів розвитку логічного мислення у старших дошкільників.

До педагогічних умов розвитку логічного мислення старших дошкільників ми відносимо:

- створення позитивної мотивації для розвитку логічного мислення у старших дошкільників;
- взаємозв'язок змісту і гармонійного поєднання пізнавальної, мовленнєвої та ігрової діяльності дітей;
- наявність інформаційно-методичного супроводу розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Пояснюємо вибір першої педагогічної умови – створення позитивної мотивації для розвитку логічного мислення у старших дошкільників.

Основу психологічної структури особистості формує її мотивація, оскільки вона направляє дитину до різних видів діяльності, впливає на формування характеру та розвиток її здібностей, а також визначає дії та поведінку особистості. Мотивація – це сукупність мотивів, які служать обґрунтуванню або поясненню чого-небудь; спонукання дітей до вивчення певних предметів чи дисциплін, роз'яснення необхідності навчання в освітніх закладах [46].

Мотиви можуть бути внутрішніми (прихованими) або зовнішніми, тобто вираженими в мовленні.

Мислення має своєю основою мотив: якщо мотивація відсутня, мислення не виникає. Головною метою впровадженої педагогічної умови було формування та підтримання у дітей почуття радісного очікування та здивування під час перебування в ЗДО і зацікавленість змістом ігор.

Основним принципом реалізації цієї умови став зацікавлення дітей за допомогою цікавих ігрових моментів. Ефективність розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти прямо залежала від рівня активності дітей на протязі всіх режимних моментів. Активна участь дітей у пізнавальній, мовленнєвій та ігровій діяльності дітей забезпечила достатній рівень розвитку логічного мислення дітей.

Друга педагогічна умова – обґрунтовується взаємозв'язком пізнавальної, мовленнєвої та ігрової діяльності дітей. Мовленнєва супроводжує дитину на протязі навчання, виховання. Дитина доводить правильність своїх суджень, пояснює поетапне виконання своїх дій, розмірковує, використовуючи мовлення. Важливим новим фактом емоційної сфери дошкільника стає переживання з приводу можливої реакції дорослих на його дії, вчинки та результати діяльності: «що скаже вихователь?», «як оцінять мою роботу».

Таким чином, емоції дошкільника включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливого їх компоненту, що супроводжує всі види діяльності дитини старшого дошкільного віку. Завдяки мовленнєво-емоційному супроводу розвиток логічного мислення набуває для дитини самоцінного характеру, вона прагне до досягнення позитивного результату. Відмітною особливістю естетичних та інтелектуальних емоцій дитини є їх стимулювальний вплив на досягнення позитивного результату у процесі діяльності. Дитина повинна розуміти зміст та значення вивчаючого матеріалу.

Спеціально організована діяльність старшого дошкільника, мета якої – формування психологічної готовності до оволодіння навчальною діяльністю, повинна базуватися на провідній діяльності цього віку – грі. І вже до неї варто послідовно додавати основні елементи навчальної діяльності. Нова діяльність не виникає одразу в усій своїй структурній цілісності, а складається поступово. При цьому одні компоненти з'являються раніше, інші – пізніше. Окремі компоненти навчальної діяльності включаються в ігрову та утворюють у своїй єдності якісно своєрідне ціле, комбіновану форму – навчально-ігрову діяльність. Проте основи розвитку логічного мислення закладаються ще в дошкільному дитинстві.

Процес навчання, якщо його правильно організувати, має бути в той же час процесом, що розвиває логічне мислення дошкільників, а це означає, що в освітній роботі необхідно використовувати прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, синтез, конкретизацію, узагальнення, роботу над

поняттями, судженнями, висновками) – все це збагачує освітній процес, робить його більш змістовним. Логічні прийоми й операції є основними компонентами логічного мислення дитини, що починає інтенсивно розвиватися саме у старшому дошкільному віці.

Третя педагогічна умова реалізується через забезпечення процесу розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку шляхом упровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти методичних рекомендацій «Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку».

У методичних рекомендаціях проаналізована науково-педагогічна література з проблеми розвитку логічного мислення дошкільників, представлено різноманітні засоби спрямовані на стимулювання процесу розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку. Висвітлено дидактичні ігри які сприятимуть розвитку креативності, уяви та аналітичних здібностей у дітей дошкільного віку.

У поданих матеріалах презентовано інформацію, спрямовану на систематизацію та узагальнення теоретичних аспектів процесу розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку. Зазначена інформація висвітлює ключові аспекти когнітивного розвитку, а також надає змогу педагогам ЗДО краще зорієнтуватися в наукових підходах та тенденціях, що визначають процес формування логічного мислення у дошкільному віці.

Визначені педагогічні умови мають взаємодоповнюючий, системний характер, кожна з яких володіє властивостями інтегральної, організуючої та стимулюючої взаємодії всіх елементів процесу розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку.

На думку вчених, вихователя-професіонала вирізняє вміння так організувати ігрову діяльність, щоб досягти єдності дидактичної мети і дитячої самостійності. Незалежно від віку, всі діти люблять гратися, і саме від вихователя залежить, чи будуть ці ігри змістовними і корисними для дошкільників. [14].

Важливо зауважити, що назва «дидактична» говорить що дана гра має на меті розумовий розвиток дитини і розглядається, як прямий засіб розумового впливу. Поєднання навчальної мети з ігровою формою в дидактичній грі та наявність готового змісту і правил відкриває можливість вихователю планомірно використовувати дидактичні ігри для аналітичного виховання дошкільників. Саме у грі формуються основні новоутворення, що забезпечують перехід від дошкільного до молодшого шкільного віку. Відомий психолог Л. Виготський зазначав, що наукові поняття не засвоюються і не заучуються дитиною, а виникають і складаються за допомогою її власної думки. Тому особливо важливою є роль дидактичної гри й ігрових прийомів у підготовці дітей до школи, адже становлення і розвиток їхньої навчальної діяльності відбувається на тлі недостатньої сформованості довільних процесів: уваги, сприйняття, пам'яті та ін. [11,с.3-8].

Таким чином, коли дитина грає вона закріплює раніше отриманий досвід і знання, а це, в свою чергу, допомагає набувати їй нові навички, вміння, а головне – розвивати розумові здібності. Відомий педагог-практик А. Макаренко розумів, що роль іграшки та гри дуже велика. Але, як він зауважував, для досягнення виховної мети, потрібно мати цілий комплекс ігор та іграшок, бо ця задача є найважливішою у справі виховання. Педагог надавав багато цінних настанов і батькам з цього приводу, розповідав їм про важливість гри для дошкільників, наголошував, що виховання майбутньої людини повинно відбуватися в такій організації гри, коли гра залишається грою, але в грі виховуються якості майбутнього громадянина[11, с. 10-13].

У сьогоденній педагогіці дидактична гра виступає, як досить ефективний засіб розвитку дитини, в ході дидактичної гри дитина привчається самостійно мислити, використовувати отримані знання та досвід в різних умовах.

Існує безліч дидактичних ігор, які розкривають розумові здібності дитини, серед них виділяють інтелектуально-розвивальні ігри. Найголовнішим призначенням інтелектуально-розвивальних ігор є розвиток операційної

системи інтелекту: психічних функцій, прийомів розумової діяльності. Основним параметром цих ігор є присутність в них якогось пізнавального сенсу, і пошук наявних рішень ігрової задачі, знаходження яких вимагає кмітливості, оригінального творчого мислення, планування своїх дій [93, с.48-53].

Розуміючи ці істини, відомий педагог В. Сухомлинський наполягав, щоб дорослі «... не обрушували на дітей лавину знань, бо під цією лавиною у неї може бути похована допитливість». Він закликав відкривати перед дитиною щось одне, але так, щоб шматочок життя загравав перед дітьми усіма кольорами веселки: «відкривайте завжди щось невідоме, щоб дитині хотілося ще і ще раз повернутися до того, про що вона дізналася» [79, с.133].

В даний час у вихованні та навчанні старших дошкільників дуже поширені дидактичні ігри, в яких змодельовані закономірності, що мають на увазі виконання логічних дій та операцій. Ефективний розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку постійно вдосконалюється та збагачується за рахунок новітніх технологій навчання. Дидактичні ігри, на думку вчених, допомагають крім зазначених, розвивати і сенсорні здібності дошкільників. Також розвивають мову дітей: наповнюють і активізують словник, формують правильну звуковимову, розвивають зв'язну мову та вміння правильно висловлювати свої думки, що є не менш важливим в старшому дошкільному віці [14].

Вже багато років найпоширенішим видом розвитку логічного мислення є ігри з будівельними матеріалами. Конструювання з ігрових будівельних матеріалів є найбільш доступним і легким видом дидактичних ігор для дошкільнят. Деталлями будівельних наборів є правильні геометричні фігури (куби, циліндри, бруски, призми, конуси і т.д.) з точними розмірами всіх їх параметрів. У процесі збирання та розбирання різних конструкцій з великого числа деталей розвиваються конструкторські навички дітей, просторова уява, сприйняття кольору, комбінаторика, дотикові сприйняття і тактильні здібності пальців, творче мислення та аналітичні (логічні) здібності [4, с.21].

В наш час велику увагу притягують до себе конструктори ЛЕГО. За допомогою цього конструктора діти можуть отримувати знання про різні види рахунку, порівняння чисел, склад числа з одиниць, вивчати геометричні тіла та фігури.

На наш погляд, такі цікаві ігри та вправи, що сприяють розвитку логічного мислення, розробила дослідниця Є. Носова: ігри на виявлення властивостей предметів (кольору, форми, розміру, товщини); ігри, спрямовані на порівняння властивостей предметів; класифікація – оформлення в словесній формі результатів процесу порівняння ознак двох або більше об'єктів; серіація – впорядкування рядів; аналізу одного або групи об'єктів за певною ознакою; синтез – поєднання в єдине ціле; оволодіння логічними діями і розумовими операціями в ігровій формі [18, с.88-98].

Важливо зазначити, що у старшій групі діти мають змогу користуватись різними видами наочного приладдя. Для ілюстративного матеріалу використовують іграшки, речі, літературу. Але, одне з важливих місць є робота з малюнками, кольоровими й силуетними зображеннями предметівтощо [6, с.38-40]. Тобто, наочною опорою починають служити «замінники» реальних предметів. Відсутні, в даний момент предмети, педагог може представити як моделі геометричних фігур або знайти аналоги.

До таких ми відносимо ігри: «Квадрат Воскобовича» (з двох кольорів), «Різнокольорові прищіпки», кубики Нікітіних, універсальні логічні блоки Е. Дьенеша, «Скриньки», «Пори року», «Склади візерунок», «Пелюстки», «Ліхтарики», тощо. Ці ігри складаються з великого числа простих ігрових вправ та завдань.

Далі, на нашу думку, важливим етапом буде освоєння дітьми ігрових прийомів, надбання нових навичок конструювання. В цьому випадку вихователю краще було б використовувати ігри, які вимагають більш високого інтелектуального напруження та зосередження, концентрації пам'яті і уваги, вольових зусиль. Найбільш ефективним варіантом підготовки мислення дітей до засвоєння математики, вважаються логічні блоки, розроблені угорським

психологом і математиком Е. Дьенешом «Чарівна вісімка», палички Х. Кюїзенера, «Логіка і цифри», «Геометричний конструктор», «Маленький дизайнер». Щоб робота була більш ефективною, застосування паличок Кюїзенера можливо в поєднанні з іншими дидактичними матеріалами. Палички, як і інші дидактичні матеріали, є одночасно знаряддям професійної роботи педагога та цікавим інструментом навчально-пізнавальної діяльності дитини.

На останньому етапі вважаємо, потрібно більше уваги надавати розвитку самостійності і творчості. На даному етапі можна використовувати ігри попереднього етапу, але вони мають нести самостійний характер. На нашу думку, кожен вихователь у своїй роботі має використовувати ігри Л. Артемової, О. Янківської, А. Бондаренко зі збірника «Дидактичні ігри в дитячому садку» [9, с.7].

На думку дослідниць, спочатку дітей зацікавлює безпосередньо сама гра, а потім вже з'являється цікавість до того навчального матеріалу, без якого гра неможлива.

Щоб проводити такі ігри необхідно, перш за все, ознайомитися самим і ознайомити дітей зі змістом гри і з необхідними дидактичними матеріалами, по-друге, пояснити правила і хід гри. В цей час вихователь повинен звертати увагу на правила поведіння дітей під час гри. В кінці гри обов'язково підвести підсумки. Це найголовніший та найсерйозніший етап, адже, за отриманими результатами гри, можна судити про її ефективність. Підбиваючи підсумки, необхідно зауважити, щоб досягти перемоги, дітям необхідно подолати труднощі, бути уважними і дисциплінованими. При проведенні дидактичних ігор необхідно застосовувати різні методичні прийоми: словесні, наочні, практичні. Важливо також поставити ігрове завдання. Для цього вихователь може стати учасником гри, мотивувати дошкільників або робити зауваження відповідно до ігрових правил і завдань. Проте, дисципліна легко встановлюється, якщо діти самі зацікавлені у виконанні правил гри [14].

Ще однією важливою педагогічною умовою є те, щоб під час виконання вправ, дитини проявляла самостійність. Ігровий матеріал поступово потрібно ускладнювати, але враховувати індивідуальні особливості всіх дітей в групі. Ще дуже важливо вихователю, в процесі вибору ігрового завдання, брати до уваги індивідуальні особливості кожної дитини в групі: одна дитина потребує завдання полегше, інша може вирішити вправу більш складну.

Важливо у зміст дидактичних ігор для дітей старшого дошкільного віку включати такі види діяльності як: експеримент, дослідження та розвиток сенсорної культури. Зокрема, сенсорний розвиток містить: вміння розрізняти та називати весь кольоровий спектр; відтінки кольорів; вміння розрізняти і називати геометричні фігури; відтворювати фігури з частин; виділяти сторони, вершини, кути плоских геометричних фігур; вміння використовувати сенсорні еталони для оцінювання властивостей предметів; вміння знаходити відмінність і схожість між групами предметів [14, с.1-2].

Для дослідження і експериментів у зазначеному віці дітей характерні:

- прийоми порівняння, упорядкування та класифікації;
- прийоми знаходження цілого і його частини;
- вміння користуватися числами і цифрами;
- вміння вимірювати довжину, ширину, висоту різними засобами вимірювання;
- вміння встановлювати нескладні залежності між об'єктами [93, с.136-141].

Як відомо, з часом гра перестає бути в ролі провідного виду діяльності для дитини, проте, вона не втрачає своїх важливих розвивальних функцій. Залежно від особливостей організації, ігри підвищують активність, формують та розвивають здатність до самоконтролю та самоорганізації, ініціативність та допитливість дітей дошкільного віку. Під час проведення гри у дітей покращується емоційний стан, підвищується самооцінка та рівень впевненості в собі. Крім цього, гра створює умови для подальшого розвитку пізнавальної сфери. У грі діти часто виконують завдання у групі, тому вимушені співпрацювати у команді, що слугує тренуванням та включенням у суспільне життя.

Методика використання гри у роботі з дітьми дошкільного віку повинна дотримуватись таких правил:

- сюжет, правила та рухові вимоги гри мають бути доступними для дітей та викликати у них інтерес;

- відповідність виду, зміст і організація проведення гри мають відповідати навчальній програмі предмету, темі заняття та враховувати вікові та психофізичні особливості дітей;

- ігри не мають бути спонтанними, обов'язковою умовою повинна бути попередня підготовка. Необхідно заздалегідь пояснювати дітям особливості сюжету, правила гри та обов'язки учасників. Вихователь має пересвідчитись, що діти зрозуміли зміст гри та вимоги до дітей;

- протягом всієї гри вихователь є активним учасником. На початковому етапі засвоєння гри він може бути повноцінним гравцем, у подальшому повинна контролювати хід гри та надавати допомогу дітям у відтворенні сюжету та розподілі ролей;

- учасників гри повністю забезпечують всіма матеріалами, які необхідні для її проведення;

- обов'язкова умова використання гри на занятті – визначення не лише дидактичної, а й корекційної мети гри, якщо така потрібна.

Отже, дидактичні ігри є дуже ефективним методом навчання дітей. Специфічні особливості проведення, висока емоційність та велика варіативність ігрового матеріалу дозволяють знизити вплив загальної інертності та пізнавальної пасивності дітей.

Дидактичні ігри – це метод навчання, у якому навчальна мета досягається за рахунок виконання дітьми завдань ігрового характеру. Дидактичні ігри належать до підгрупи методів формування пізнавального інтересу групи методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Використання дидактичних ігор у роботі з дітьми, має ряд особливостей, дотримання яких є необхідною умовою для ефективного та результативного застосування даного методу.

Обов'язковими умовами дидактичних ігор, як методу навчання, є: штучність умов, які створює вихователь та наявність кінцевого результату. Події, які відбуваються у процесі гри мають мати умовний характер; сюжет повинен містити проблемні ситуації, вирішуючи які, діти набувають нового досвіду. Тобто, захопливий та цікавий для дітей сюжет повинен мати і неочікуваний фінал.

Отже, система дій у грі виступає як мета пізнання і стає безпосереднім змістом даної діяльності. Усе, що допомагає успішному виконанню ролі (знання, уміння, навички), має для дитини особливе значення і якісно ним усвідомлюється. Дидактичні ігри завжди мають навчальну мету. Вони виховують у дошкільників такі якості, як самостійність, уважність, кмітливість, спритність, організованість, розвивають волю, витримку, вміння працювати на позитивний кінцевий результат. Завдяки спостереженню діти аналізують, порівнюють, зіставляють та класифікують різні предмети.

2.3. Експериментальна перевірка теоретично обґрунтованих та впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку

У ЗДО дидактичну гру використовують як метод, що має великий педагогічний потенціал і найбільшою мірою створює для дітей атмосферу комфорту. Ефективність впливу ігрової діяльності на формування особистості дитини, безпосередньо залежить від педагогічного керівництва нею. Педагогічне керівництво грою – це свідомий вплив педагога, у процесі якої цілеспрямовано здійснюються завдання навчання, виховання та розвитку дітей [9 с.7].

Щоб дидактична гра була більш ефективною і давала бажані результати, необхідно, щоб нею керував дорослий, забезпечивши виконання таких вимог.

Вимоги до проведення дидактичної гри:

1) Готовність дітей до участі в грі (знати правила гри, чітко усвідомлювати її мету, кінцевий результат, послідовність дій, мати потрібний обсяг знань для участі у грі).

2) Забезпечення кожної дитини необхідним дидактичним матеріалом.

3) Чітка постановка завдання гри.

Дії дітей слід контролювати, своєчасно виправляти, оцінювати. Не можна допускати приниження гідності дитини в процесі гри (образливі порівняння, глузування тощо).

Дидактичні ігри можна використовувати на різних етапах заняття: для ознайомлення з новим матеріалом; його закріплення; повторення раніше набутих знань; повнішого і глибшого осмислення матеріалу тощо.

Під час проведення дидактичної гри можуть виникати і певні труднощі. Розглянемо найважливіші з них.

1. Діти не беруть участі у грі або роблять це формально. Педагогові необхідно ретельно готуватися до ігор: програвати найважчу роль самому, пояснити учасникам гри їх тактику, залучати ініціативних і підготовлених вихованців, забезпечити ігрові моменти у вигляді записів на дошці або фліпчарті, діалогів-зразків, ілюстрацій і реквізитів.

2. Гра може затягуватися через те, що учасники не можуть знайти правильного розв'язання завдання, тоді вихователь повинен ввести додаткові варіанти досягнення мети, підказувати варіанти завершення гри або відповіді.

3. Гра може затягуватися тому, що учасники відволікаються на інші завдання. Вихователь повторно повинен сформулювати завдання.

4. Гра може затягуватися тому, що діти не можуть знайти взаємодію між собою. Вихователь, в такому випадку повинен уточнити їх ролі.

5. Гра завершується швидко, адже учасники обирають найкоротший шлях вирішення. Вихователь створює додаткові умови, що змушують дітей активніше використовувати знання.

6. Гра перетворюється на конфліктну ситуацію. Вихователь нейтралізує конфлікт, ліквідує предмет суперечок, вводить у гру нових учасників.

7. Діти не беруть участі у грі, а лише імітують ігрову діяльність. Вихователь, ще раз формулює мету для учасників або замінює її, іноді зупиняє гру, знову формулює, мотивує настанову і підкріплює позитивні емоції.

8. Функція педагога як керівника навчального процесу трансформується.

Якщо педагог постійно коригує дії учасників гри, то це впливатиме на спонтанність поведінки дітей, вони привчатимуться до пошуків самостійного рішення. Якщо педагог зовсім не керуватиме грою, то виникає загроза, що завдання не буде виконане або виконане неналежним чином. У цьому випадку вихователь ризикує втратити контроль над ігровою групою.

Добираючи і розробляючи дидактичні ігри, слід урахувати, що темп та ефективність засвоєння змісту навчання мають бути пропорційними до інтересів дітей і діяльності, яку вони виконують. Знання починаються з чуттєвого сприйняття, за допомогою уявлень переходить у пам'ять. Організація і проведення ігор потребують великої майстерності. Проводити ігри, створювати ігрові ситуації важливо майже на кожному занятті. Особливо це стосується старших дошкільників – перехідного періоду, коли діти готуються до школи і ще не звикли до тривалої напруженої діяльності.

Діти старшого дошкільного віку швидко стомлюються, заторможується увага, їм швидко набридає одноманітність. Тому гра має увійти в практику роботи вихователя як один з найефективніших методів організації навчальної діяльності старших дошкільників.

На думку педагога О. Савченко, у системі дидактичних ігор для старших дошкільнят мають бути ігри на формування розумових операцій, таких як: аналіз, класифікація; узагальнення, відновлення, доповнення цілого; виключення зайвого, ігри-інсценізації, ігри-конструювання; рольові ігри з елементами сюжету тощо. У структурі заняття місце гри, її тривалість визначені завданнями заняття і змістом самої гри. Протягом заняття вихователь може ввести 2-3 короткочасні ігрові ситуації різної тривалості [9 с. 4].

Щоб ігрова діяльність на занятті була ефективною і давала бажані результати, необхідно керувати нею, забезпечивши виконання таких вимог: ігри мають відповідати навчальній програмі; ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними, в іграх повинна приймати участь вся група. Ігри мають бути різноманітними і відповідати віковим особливостям старших дошкільників.

Отже, педагогічне керівництво дидактичною грою передбачає вплив вихователя на ігрову діяльність дітей, у процесі якої цілеспрямовано здійснюється навчання, виховання та активний розвиток особистості.

На формувальному етапі роботи з дошкільниками ми використовували диференційний підхід. Тобто, у дітей в яких було виявлено дуже високий, високий та середній рівні логічного мислення, робота була спрямована на поглиблення та закріплення існуючих знань і умінь. А головна увага приділялася дітям, у яких були низькі та дуже низькі результати на первинному етапі експерименту. З цими дітьми ми проводили здебільше корекційну роботу, переважно, в індивідуальній або в малокомплектних групах. Часто були випадки, коли діти не справлялися з поставленим завданням, тоді з ними проводилася додаткова робота, яка передбачала виконання аналогічних завдань у спрощеному варіанті. формі

Для покращення ефективності навчально-виховної діяльності був створений спеціальний предметно-розвивальний простір із логіко-математичного розвитку, який був оздоблений різними дидактичними матеріалами («Логічні блоки Дьенеша», «Кольорові палички Кюізенера», героборд, «Коректурні таблиці Гавриш Н.», «Інтелектуальні ігри Нікітіних», пазли, мозаїки, малюнки-небилиці тощо). До оформлення розвивального логіко-математичного середовища активно залучалися як самі діти, так і їхні батьки. Вибір методів педагогічного впливу здійснювався з урахуванням вікових та особистісних якостей вихованців. Крім того, на батьківських зборах та під час індивідуальних бесід батьки отримували рекомендації щодо формування пізнавальної активності та розвитку логіко-математичної

компетенції дітей. Всі діти з великим інтересом включалися в ігрову та пізнавальну діяльність, проявляли самостійність та ініціативність, працювали на досягнення позитивного кінцевого результату.

В процесі формувального етапу експерименту ми провели з дітьми такі заняття та дидактичні ігри:

«Ознаки предметів»: Мета: закріпити знання про різні геометричні тіла та фігури, їх властивості; розвиток логічних прийомів мислення, таких як: аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення.

1 варіант: Дітям потрібно було назвати геометричні тіла та фігури, виокремити їх характерні ознаки та згрупувати за однаковими властивостями.

2 варіант: Дітям по черзі називали предмети (яблуко, груша, телефон, кільце, сонечко, зошит, книга, ялинка, м'яч, яйце, ківі, піраміда, банан, телевізор), а їм потрібно було представити і порівняти: розмір, форму, яку в основі геометричну фігуру має цей предмет, чи істотний цей предмет тощо.

Зазначимо, що така форма організації роботи викликала у дітей великий інтерес.

Так, в процесі засвоєння нових знань про властивості геометричних тіл та фігур (форма, колір, розмір, ширина, величина, висота), сприймання прийомів абстрагування, кодування, декодування інформації, розвитку відчуттів і таке інше, нам допомогли «Логічні блоки Дьенеша». На початку роботи завдання дітям надавались більш спрощені, як, у грі «Чарівне печиво», завданням було розкласти печиво за двома ознаками – за формою і за величиною. З часом, зміст завдань для дітей був значно ширшим. Так, у грі «Казкові мостики» діти мають бути допомогти Незнайці збудувати два мости. Перший потрібно було побудувати з великих червоних блоків, а другий – з тонких синіх. Далі завданням для дітей було ще більш змістовним: потрібно було побудувати школу для Знайки, лікарню – для Пілюлькіна, кондитерську – для Пончика тощо.

В процесі ігрової діяльності з «Логічними блоками Дьенеша» діти з великим задоволенням занурилися в казкову атмосферу гри, відчуваючи себе її

невід'ємними героями. Важливо те, що в іграх, які спрямовані на вдосконалення логічного мислення «Склади фігуру з частин», «Знайди відмінності», «Знайди зайвий предмет», «Знайди пару», «Знайди однакові предмети за формою» діти з легкістю вирішували всі завдання.

Цікавою для дітей виявилася і гра на порівняння «Флот королеви Логіки». В процесі гри дітям потрібно було знайти в кожному кораблику таку деталь, яка відрізняла б його від інших. Для формування вміння у дошкільників правильно визначати послідовність подій використовувалися такі ігри: «Коли це буває?», «Ніч-день», «Що було спочатку?» , тобто, діти виявляли частини доби (ранок, обід, вечір, ніч), пори року (зима, весна, літо, осінь) тощо.

Важливо зазначити, що після проведення зазначених занять, вихованці стали активно вживати слова, які означають часові прояви (скоро, на світанку, опівночі, день, тиждень, рік, завтра, сьогодні, зараз, потім, раніше, пізніше тощо).

Вони з цікавістю розповідали про розклад свого дня, про улюблені свята в різні пори року. Також, особливо цікавим для дітей було завдання з встановлення послідовності подій у відомих казках та складання розповіді за їх сюжетом.

Вдосконалення навичок правильно визначати якісні та кількісні відношення здійснювалося за допомогою комплексу ігор, розроблених дослідницею Тихомировою Л. Дітям роздавались малюнки, на яких необхідно було визначити характеристики предметів за розміром або величиною: більший-менший, вищий-нижчий, товщий-тонший, менший-більший, коротший-довший, вузький-ширший. Далі діти визначали, що зроблено раніше-пізніше, або приблизний вік людей: дитина, підліток, доросла людина, літня людина. Пізніше діти вже вчилися рахувати і домалювати таку кількість кружечків, трикутників, крапочок і т.ін., щоб їх стало більше, ніж у сусідній.

Ефективним засобом, на наш погляд, було закріплення знань за допомогою «Кольорових паличок Кюізенера». Робота з наборами паличок для

лічби була спрямована на розвиток дрібної моторики, логічного мислення, просторового орієнтування, комбінаторики, конструкторських здібностей.

Спочатку дітям ми давали нескладні завдання, наприклад, розпізнавання за кольором: знайти палички білого, рожевого або червоного кольорів або викласти драбинку від меншої (білої) до найбільшої (оранжевої) і навпаки. Далі діти вивчали співвідношення кольорів з числами та лічбу за допомогою кольорових паличок Кюізенера: «З яких двох паличок можна отримати число 2, 3, 4, 5...?», «Скільки буде, якщо до білої палички додати жовту (фіолетову, чорну, зелену та ін.)?», «Скільки буде, якщо від оранжевої палички відняти коричневу (білу, червону, синю та ін.)?».

Під час формувального етапу експерименту ми розвивали логічне мислення і за допомогою загадок у поєднанні з паличками Кюізенера, наприклад: «Сидить дівчина у в'язниці, а коса на вулиці?». Діти розуміли, що це морква, значить помаранчевий колір і піднімали відповідну цифру.

Для опанування дітьми прийомів додавання та віднімання ми провели гру «Підбери листочок». Всі діти отримали квітку з прикладами на додавання або віднімання, а їм потрібно було знайти листочок з правильною відповіддю.

Окрім того, в процесі формування логічного мислення дітей, ми вчили їх визначати просторові відношення (праворуч, ліворуч, позаду, попереду, зверху, знизу, далеко, близько тощо). Спочатку діти вчилися просторовому орієнтуванню, тобто, вчилися визначати своє місце або своїх друзів-одногрупників по відношенню до інших предметів. Пізніше отримували завдання на зразок: «Стань таким чином, щоб стілець опинився спереду тебе, а стіл – позаду», «Поклади праворуч від ляльки пірамідку, а зліва – м'яч», «Скажи, що стоїть позаду твоєї подруги Оленки?» і таке ін. Дітям дуже подобалися ігри, в яких були задіяні казкові герої. Так, у грі на просторові співвідношення «Подорож кімнатою» до дітей завітала Дюймовочка, яка просила їх виконати різні завдання: «Підійти до вікна та зроби два кроки праворуч або ліворуч», «Зробити п'ять кроків вперед, три кроки назад, тепер повернись наліво та зроби ще чотири кроки» тощо.

В процесі занять дітям дуже сподобалися і різні кумедні прийоми, які ми використовували, наприклад: «Яких камінців немає у морі?», «У собаки дві ліві лапи, дві праві лапи, дві лапи позаду та дві лапи попереду. Скільки лап у собаки?», «Стоїть тополя, на ній чотири гілки, на кожній гілці вродило по одному апельсину. Скільки усього апельсинів вродило на тополі?»; «Що залишиться у Вас в руках, якщо з'їсти одну сливу?» і т. ін. Ще, ми проводили на прогулянці різноманітні логічні розминки, які передбачали швидкі відповіді на запитання: «Скільки на одній руці пальчиків, а на нозі?», «Літо, а за ним...», «Яке число йде після 7, а після 5?», «Скільки оченят у двох дівчат та одного хлопчика?», «Середа, а за нею..., четвер, а за ним...», «Лютий, а за ним..., квітень, а за ним...» тощо.

Основою нашої експериментальної діяльності слугували особистісно-орієнтований та диференційний підходи. За допомогою цікавого змісту впровадженої системи ігор діти легко включались у освітній процес. Вони виявляли велику активність, ініціативу, самостійність та кмітливість, проявляли дослідницький підхід до пізнання.

Отже, на етапі формування експерименту ми використовували дидактичні ігри, спрямовані на розвиток різних пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку, таких як логічне мислення, сприймання, увага, уява, пам'ять і мовлення.

2.4. Порівняльний аналіз результатів здійсненої експериментальної роботи з розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах закладу дошкільної освіти

На завершальному етапі експериментального дослідження був здійснений аналіз ефективності проведеної роботи під час формувального етапу експерименту.

З метою отримання об'єктивних даних, щодо сформованості у вихованців логічного мислення ми використали ті ж діагностичні методики, що й на

констатувальному етапі. Результати констатувального етапу експерименту наведені в таблицях 2.4.1. та 2.4.2. відповідно.

Таблиця 2.4.1.
Результати констатувального етапу експерименту в контрольній групі

№	ІМ'Я	Тактильні відчуття	Зорові відчуття	Аналіз і синтез	Порівняння	Знайди зайве	Логічна послідовність	Сума балів	Рівень
1.	Воробей Ілона	8	8	8	8	9	9	50	В
2.	Гнилицький Паша	9	9	9	10	10	10	57	ДВ
3.	Головач Андрій	9	9	10	10	9	10	57	ДВ
4.	Зевако Данило	3	3	3	3	3	3	18	Н
5.	Кудрик Данило	9	7	8	9	8	9	50	В
6.	Пилипович Артем	9	9	9	9	10	10	56	ДВ
7.	Пушин Нікіта	5	5	5	5	6	6	32	С
8.	Степанець Карина	8	8	8	8	9	9	50	В
9.	Стеценко Настя	4	5	4	4	6	5	28	С
10.	Стрижак Ілля	10	10	10	10	10	10	60	ДВ
11.	Тарасенко Сашко	7	8	7	8	8	9	47	В
12.	Федорченко Діма	4	5	4	4	6	5	28	С

Дуже високий рівень – 4 дитина – 33,3 %;

Високий рівень – 4 дітей – 33,3 %;

Середній рівень – 3 дітей – 25 %;

Низький рівень – 1 дітей – 8,3 %;

Дуже низький рівень – 0 дітей – 0 %.

Відносну кількість балів обчислювали за допомогою формули:

$$W (\%) = (M/N) * 100, \text{ де}$$

W — процент від загальної кількості балів;

M — кількість балів дитини;

N — загальна кількість балів.

З метою узагальнення результатів констатувального етапу експерименту нами було здійснено статистичне угруповання дітей за трьома рівнями:

Дуже низький рівень : $x = 0 * 100\% : 12 = 0\%$

Низький рівень: $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Середній рівень: $x = 3 * 100\% : 12 = 25\%$

Високий рівень : $x = 4 * 100\% : 12 = 33,3\%$

Дуже високий рівень: $x = 4 * 100\% : 12 = 33,3\%$

Після проведення опитування в контрольній групі.

Маємо наступні результати:

Рівень розвитку логічного мислення	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
Кількість дітей	0	1	3	4	4

Таблиця 2.4.2.

Результати констатувального етапу експерименту в експериментальній групі

№	ПІБ	Тактильні відчуття	Зорові відчуття	Аналіз і синтез	Порівняння	Знайди зайве	Логічна послідовність	Сума балів	Рівень
1.	Бондар Марія	7	8	7	8	8	9	47	В
2.	Бондаренко Таня	7	5	5	5	7	6	35	С
3.	Гордієнко Настя	9	9	10	10	10	10	58	ДВ
4.	Євтушенко Ярослав	4	4	4	5	6	6	29	С
5.	Єзловецький Вова	7	5	5	5	7	6	35	С
6.	Ігнатенко Марія	7	6	5	6	7	6	37	С
7.	Корж Софія	3	3	3	3	4	4	20	Н
8.	Костюк Ірина	7	8	7	8	8	9	47	В
9.	Лещенко Марія	7	5	5	5	7	6	35	С
10.	Олійник Влад	7	8	7	8	8	9	47	В
11.	Сушло Назар	4	4	4	5	6	6	29	С
12.	Ященко Софія	7	8	7	8	8	9	47	В

Дуже високий рівень – 1 дитина – 8,3 %;

Високий рівень – 4 дітей – 33,3 %;

Середній рівень – 6 дітей – 50 %;

Низький рівень – 1 дітей – 8,3 %;

Дуже низький рівень – 0 дітей – 0 %.

Відносну кількість балів обчислювали за допомогою формули:

$$W (\%) = (M/N) * 100, \text{ де}$$

W — процент від загальної кількості балів;

M — кількість балів дитини;

N — загальна кількість балів.

З метою узагальнення результатів констатувального етапу експерименту нами було здійснено статистичне угруповання дітей за трьома рівнями:

Дуже низький рівень : $x = 0 * 100\% : 12 = 0\%$

Низький рівень: $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Середній рівень: $x = 6 * 100\% : 12 = 50\%$

Високий рівень : $x = 4 * 100\% : 12 = 33,3\%$

Дуже високий рівень: $x = 1 * 100\% : 12 = 8,3\%$

Після проведення опитування в контрольній групі.

Маємо наступні результати:

Рівень розвитку логічного мислення	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
Кількість дітей	0	1	6	4	1

По-перше, повторне діагностування засвідчило позитивну динаміку розвитку тактильних відчуттів у дітей. Так, кількісні показники дітей, зросли в такій послідовності: на дуже високому рівні з 8,3 % до 20,8 % (Стрижак Ілля, Гордієнко Настя, Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій), на високому – з 12,5% до 33,3% (Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія, Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина), на середньому – з 33,3 % до 37,5 % (Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Дима, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія). Низький рівень розвитку логічного мислення після проведеної роботи був зафіксований лише у двох дітей – 8,3% (Зевако Данило та Корж Соня).

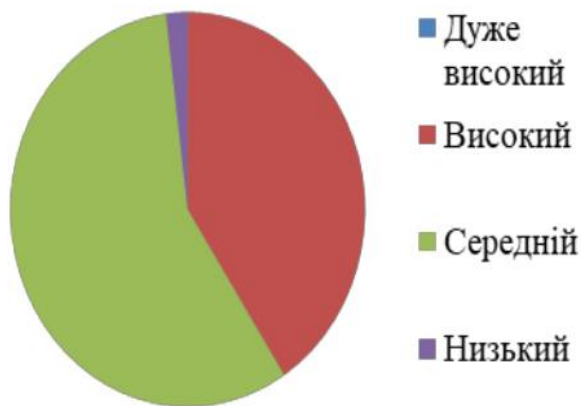
Позитивні зрушення, щодо сформованості тактильних відчуттів засвідчують дані, представлені в таблиці 2.4.3.

Таблиця 2.4.3

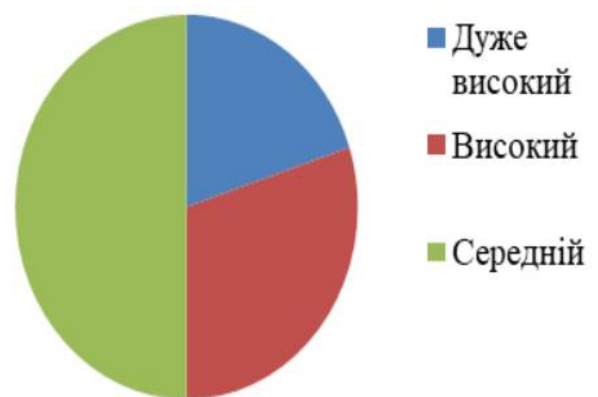
**Рівень розвитку тактильних відчуттів
на констатувальному та контрольному етапі**

Рівень	Показники	
	Констатувальний етап	Контрольний етап
Дуже високий	4,2%	20,8%
Високий	16,7%	33,3%
Середній	33,3%	37,5%
Низький	37,5%	8,3%
Дуже низький	8,3%	-

Констатувальний етап

Контрольний етап

Діаграма 2.4.1. Рівень розвитку тактильних відчуттів у дітей старшого дошкільного віку до і після формувального етапу експерименту

Після проведення другого діагностування частка дітей, які справилися з завданням методики Павелків Р. та Цигипало О. «Визнач форму фігури» [62] на дуже високому рівні кількість зростає в 2,5рази з 8,3% до 20,8 %, на високому – на 12,5%, середньому на 4,2%. Важливо, що на низькому рівні залишилось всього 2 дитини, а дуже низький рівень вже не був зафіксований зовсім. Про позитивні зміни в навичках практичного застосування розумових операцій аналізу та синтезу свідчать дані таблиці 2.4.5.

Таблиця 2.4.5

**Рівень розвитку логічного мислення (аналіз та синтез)
На констатувальному та контрольному етапі**

Рівень	Показники	
	Констатувальний етап	Контрольний етап
Дуже високий	8,3%	20,8%
Високий	12,5%	33,3%
Середній	33,3%	37,5%
Низький	37,5%	8,3%
Дуже низький	8,3%	-

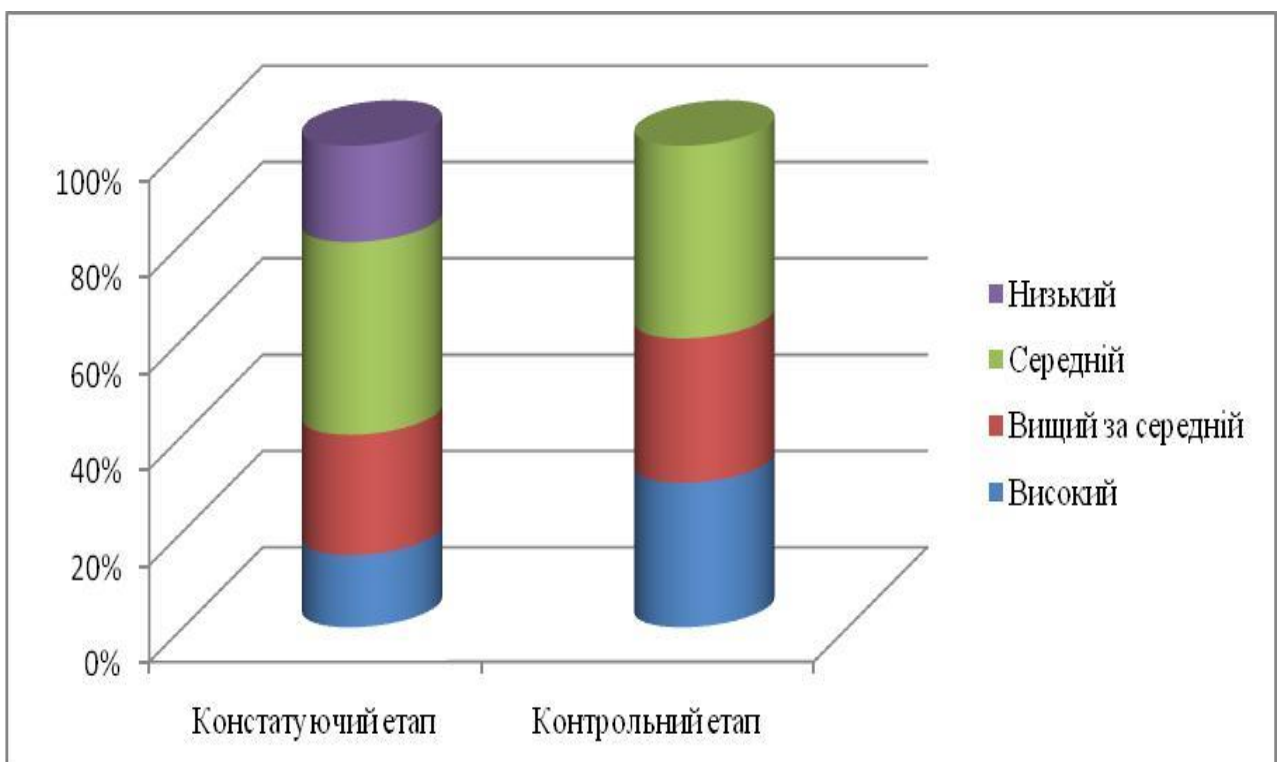
Значні позитивні зрушення відбулися й за показниками «порівняння». Так, аналіз показав дуже високий рівень розвитку у 20,8% дітей (на попередньому етапі цей показник становив 4,2%), високий – 33,3% (було 12,5%), середній – 37,5% (замість 33,3%), нижчий за середній – 8,3% (було 41,5%), дуже низький – не залишилось зовсім (було 4,2%). Діти навчилися краще здійснювати порівняння.

Дуже високий та високий рівень аналітичних здібностей було встановлено у 54,1% вихованців (раніше ця частка складала 16,7%), збільшення кількісного складу цієї групи відбулося за рахунок вихованців Стрижака Іллі, Гордієнко Насті, Гнилицького Паші, Пилиповича Артема, Головача Андрія, Олійника Влада, Яценко Софії, Бондар Марії, Кудрика Данила, Степанець Карини, Тарасенка Сашка, Воробей Ілони, Костюк Ірини, на середньому рівні розвитку виявлено – 37,5 % дітей (на констатувальному етапі на цьому рівні було – 33,3%), низький рівень після проведеної роботи виявився – у 8,3% дітей (було 41,7%).

Повторне діагностування показало також позитивну динаміку щодо здатності вихованців встановлювати послідовність подій та складати розповідь за сюжетом малюнку. Якщо раніше справитися з завданням зміг лише 1 дошкільник (4,2%), то зараз це вдалося зробити 5 дітям – 20,8% (Стрижак Ілля, Гордієнко Настя, Гнилицький Паша, Пилипович Артем, Головач Андрій).

Вищий за середній рівень продемонстрували 33,3% дітей (до цього він був визначений у 12,5% дітей, середній рівень – 37,5% (проти 33,3%), низький виявився лише у 2 осіб або 8,3% (раніше цей показник дорівнював 41,7%).

Результати діагностики за показниками встановлення хронології подій казок «Колобок», «Ріпка», «Курочка ряба», «Колосок» на контрольному етапі виявився таким: високий рівень виявлено у 20,8% вихованців(був 4,2%), вищий за середній – у 33,3% (був 16,7%), середній – 37,5% (був 33,3%), низький – 8,3% (був 37,5%). Порівняльні дані проілюстровані в діаграмі 2.4.6.

Діаграма 2.4.2. Рівень сформованості вміння встановлювати послідовність подій (за сюжетом казок «Курочка ряба», «Колобок», «Ріпка», «Колосок»).

Динаміка щодо кількісних показників сформованості у старших дошкільників на початковому та кінцевому етапах експерименту подано в таблиці 2.4.7.

Таблиця 2.4.7

**Рівні розвитку наочно-образного мислення у дітей експериментальної групи
(констатувальний та контрольний етапи)**

Рівень	Показники	
	Констатувальний етап	Контрольний етап
Дуже високий	4,2%	20,8%
Високий	16,7%	33,3%
Середній	33,3%	37,5%
Низький	37,5%	8,3%
Дуже низький	4,2%	

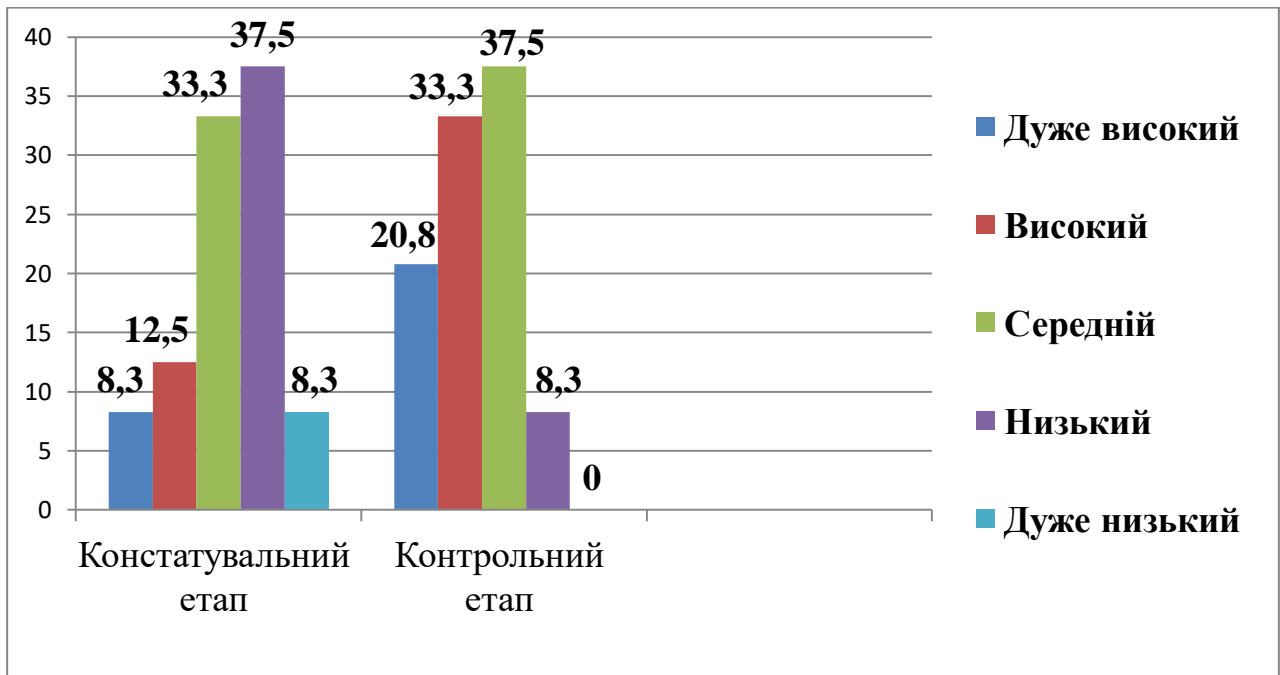
Таблиця 2.4.8

**Рівень розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку
(констатувальний та контрольний етапи)**

Рівень	Показники	
	Констатувальний етап	Контрольний етап
Дуже високий	8,3%	20,8%
Високий	12,5%	33,3%
Середній	33,3%	37,5%
Низький	37,5%	8,3%
Дуже низький	8,3%	-

Систематична робота за методикою з аналізу тематичних малюнків «Нісенітниця», яка проводилася з вихованцями після занять, розширила знання дітей про оточуючий світ, збагатила їхній словниковий запас. Результати діагностики, яка була проведена на контрольному етапі експерименту, засвідчила кращі за попередні показники. Відсоток дітей, в яких було виявлено дуже високий рівень розвитку образно-логічного мислення, зріс з 8,3% до 12,5% (Стрижак Ілля, Гордієнко Настя, Гнилицький Паша), високий – з 12,5% до 33,3 % (групу поповнили Олійник Влад, Яценко Софія, Бондар Марія,

Кудрик Данило, Степанець Карина, Тарасенко Сашко, Воробей Ілона, Костюк Ірина.), середній – з 33,3% до 37,5% (значно покращили свої результати Пушин Нікіта, Стеценко Настя, Федорченко Дима, Сусло Назар, Бондаренко Таня, Єзловецький Вова, Євтушенко Ярослав, Лещенко Марія, Ігнатенко Марія), низький рівень залишився у двох дітей з 37,5 % до 8,3% (Зевако Данило та Корж Соня.).

Діаграма 2.4.3. Рівні розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку (на початку та по завершенні експериментальної роботи)

Педагогічне спостереження дозволяє узагальнити, що в усіх учасників експерименту помітно зросла пізнавальна активність, ініціативність, вміння практичного застосування логічних прийомів мислення. Переважна більшість дітей вже проявляє здатність до самостійної роботи, демонструє високу дослідницьку активність.

Отже, контрольне діагностування засвідчило ефективність проведеної експериментальної роботи в старшій групі закладу дошкільної освіти. Про це свідчать кількісні дані, отриманні при повторному контрольному діагностуванні. Після проведення формувального етапу експерименту більше, ніж у два рази зросла кількість дошкільників, які продемонстрували високий та

середній рівні розвитку логічного мислення. Як наслідок, зменшилася частка дітей з нижчим рівнем розвитку логічного мислення, що свідчить про ефективність проведеної експериментальної роботи.

Висновки до розділу 2

В ході нашого дослідження на основі аналізу літератури визначено і охарактеризовано структурні компоненти дослідження: критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники, рівні (дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький) розвитку логічного мислення у старших дошкільників.

Перший, мотиваційний критерій визначається наявністю позитивної мотивації, ініціативності, соціальної активної позиції, інтересу до навчання та дослідницької діяльності; самостійність та творчий підхід при виконанні завдань логіко-математичного змісту; прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та самовираження під час навчальної та ігрової діяльності, наявність інтересу до логіко-математичних занять та бажань знаходити самостійно шляхи розв'язання задач та робити висновки.

Другий, когнітивний критерій відзначається наявністю зорової спостережливості і здатністю виявляти істотні ознаки, схильністю до аналізу, узагальнення, абстрагування та розвиненістю довільної концентрації уваги, пам'яті, сенсомоторної координація та вмінням будувати гіпотези і робити висновки, наявністю у дітей аналітичних здібностей, оволодіння розумовими операціями мислення та здатністю до їх реалізації на практиці; вміння працювати з інформацією (обробка, систематизація, узагальнення), сенсорними еталонами, а також вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та логічну послідовність подій; орієнтація в кількісних, якісних та часово-просторових відношеннях; здатність до порівняння, класифікації та угруповання предметів за характерними властивостями; сформованість навичок спостереження та пошукової поведінки; наявність цілісних уявлень про оточуючий світ, здатність відрізнити реальні події від вигаданих; сумлінність та дотримання часового регламенту під час виконання завдань; потреба в

додатковій стимуляції та допомозі з боку дорослих; рівні сформованості наочно-образного, словесно-логічного, образно-логічного мислення та комунікативних навичок; вміння висловлювати власну думку, робити судження та аргументовані висновки; здатність до організації, планування та прогнозування власної діяльності, об'єктивна оцінка її результатів; вміння самостійно знаходити та виправляти допущені помилки.

Третій, діяльнісний критерій визначається умінням дитини старшого дошкільного віку: здійснювати класифікацію за різними замірами, а саме визначати: величину, масу, об'єм, розташування у просторі, хід подій в часі; розрізняти геометричні фігури, предмети і їх сукупність за якісними ознаками та чисельністю; вимірювати кількість, довжину, ширину, час, висоту, об'єм, масу; здійснювати прості усні обчислення, вирішувати арифметичні і логічні задачі; міркувати, обґрунтовувати, доводити і відстоювати правильність своєї думки; користуватися виразами, які позначають положення предметів в просторі та вказувати напрямки, пов'язані з орієнтацією у часі; в потрібний момент відтворювати знання і швидко використовувати їх в освітньому процесі ЗДО та у повсякденному житті.

Охарактеризовані критерії дозволили здійснити об'єктивну оцінку рівня розвитку логічного мислення у дітей та визначити їхні індивідуальні потреби та можливості для подальшого вдосконалення.

На основі аналізу психолого-педагогічної, фахової літератури ми теоретично обґрунтували педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку:

- створення позитивної мотивації для розвитку логічного мислення у старших дошкільників;
- взаємозв'язок змісту і гармонійного поєднання пізнавальної, мовленнєвої та ігрової діяльності дітей;
- наявність інформаційно-методичного супроводу розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

В ході експериментального дослідження експериментально перевірено ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в освітній процес закладу дошкільної освіти.

В результаті здійсненої експериментальної роботи щодо розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах ЗДО констатовано позитивну динаміку на всіх рівнях крім дуже низький: Загальна динаміка розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку є позитивною, оскільки на контрольному етапі спостерігається зростання показників на всіх рівнях розвитку крім «дуже низький».

Загальна динаміка високого рівня свідчить про динаміку у розвитку логічного мислення. Рівні «дуже високий» та «високий» значуто зросли (з 8,3% до 20,8% і з 12,5% до 33,3% відповідно). Що вказує на ефективність впроваджених педагогічних умов.

Показники середнього рівня розвитку логічного мислення у дітей збільшилися (з 33,3% до 37,5%), це вказує на стабільний рівень середнього

Одним із ключових позитивних аспектів є значуще зниження категорії «низький» (з 37,5% до 8,3%).

Динаміка на рівні «дуже низький» залишилася стабільною: Важливо відзначити, що хоча категорія «Дуже низький» показник збільшився з 8,3% до - (відсутній), вона залишається менш динамічною через обмежені дані.

Отже, загальна тенденція зокрема на високому і середньому рівнях, вказує на ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізувати психологічну, педагогічну, фахову, методичну, літературу з проблеми розвитку логічного мислення у дітей 6-7 років у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах ми встановили що мислення формується та розвивається протягом дитинства під впливом умов життя і виховання (І. Войтюк, І. Грузинської, Л. Іщенко, Н. Омельченко, І. Казакова, Г.Костюка Н. Шинкарьової). При народженні дитина не володіє розвинутим мисленням, але починає пізнавати світ через відчуття та сприймання предметів, зберігаючи образи у пам'яті. Такий процес взаємодії з навколишнім середовищем визначає формування когнітивних навичок та логічного мислення в ранньому дитинстві.

Для повноцінного розвитку логіко-математичної компетентності необхідно більше, ніж те, що пропонується зараз. Треба знаходити правильні технології розвитку логічного мислення для старших дошкільників, які б пов'язувалися з розвитком розумових операцій, таких як абстрагування, аналіз, порівняння, узагальнення, серіація, класифікація і збереження. Ігрові ситуації, що містять елементи проблемності, завжди викликають інтерес у дітей, допомагаючи їм будувати судження та робити висновки на основі життєвого досвіду і правильно підібраного матеріалу, без попереднього теоретичного засвоєння законів і правил логіки.

Сучасна система дошкільної освіти має на меті розвиток здібностей кожної дитини та виховання особистості, готової до життя в сучасному суспільстві. Рівень розвитку логічного мислення визначає, наскільки діти будуть готові використовувати інноваційні технології протягом усього життя.

2. В ході нашого дослідження на основі аналізу і узагальнення наукової літератури в контексті проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку визначено і охарактеризовано структурні компоненти дослідження: критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники,

рівні (дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький) розвитку логічного мислення у старших дошкільників.

Охарактеризовані критерії дозволили здійснити об'єктивну оцінку рівня розвитку логічного мислення у дітей та визначити їхні індивідуальні потреби та можливості для подальшого вдосконалення.

На основі аналізу психолого-педагогічної, фахової літератури ми теоретично обґрунтували педагогічні умови розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку:

- створення позитивної мотивації для розвитку логічного мислення у старших дошкільників;
- взаємозв'язок змісту і гармонійного поєднання пізнавальної, мовленнєвої та ігрової діяльності дітей;
- наявність інформаційно-методичного супроводу розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

В ході експериментального дослідження експериментально перевірено ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в освітній процес закладу дошкільної освіти.

В результаті здійсненої експериментальної роботи щодо розвитку логічного мислення у дітей 5-6 років в умовах ЗДО констатовано позитивну динаміку на всіх рівнях крім дуже низький: Загальна динаміка розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку є позитивною, оскільки на контрольному етапі спостерігається зростання показників на всіх рівнях розвитку крім «дуже низький».

Загальна динаміка високого рівня свідчить про динаміку у розвитку логічного мислення. Рівні «дуже високий» та «високий» значуто зросли (з 8,3% до 20,8% і з 12,5% до 33,3% відповідно). Що вказує на ефективність впроваджених педагогічних умов.

Показники середнього рівня розвитку логічного мислення у дітей збільшилися (з 33,3% до 37,5%), це вказує на стабільний рівень середнього

Одним із ключових позитивних аспектів є значуще зниження категорії «низький» (з 37,5% до 8,3%).

Динаміка на рівні «дуже низький» залишилася стабільною: Важливо відзначити, що хоча категорія «Дуже низький» показник збільшився з 8,3% до – (відсутній), вона залишається менш динамічною через обмежені дані.

Отже, загальна тенденція зокрема на високому і середньому рівнях, дозволяють зробити висновки про ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в освітній процес ЗДО.

Проведена робота не висвітлює усіх аспектів досліджуваної проблеми. Залишаються актуальними й потребують подальшого розвитку питання впровадження сучасних освітніх технологій з метою розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвуз. зб. наук. праць / А. М. Богуш, Т.І. Поніманська. Рівне: Рівненський держ. педагогічний ін-т, 2004. 176 с.
2. Алеко О. А. Способи формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 5. С. 161-164.
3. Алиева Э. Ф., Карбанова О. А., Марич Е. М., Радионова О. Р., Бабенко О. В. Генезис поняття «інтеріоризація» в психолого-педагогічній науці. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2018. № 2. С. 23-28.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш; авт. кол. : А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. // Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». Київ. 2021. 30 с.
5. Бабенко О. В. Генезис поняття «інтеріоризація» в психолого-педагогічній науці. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2018. № 2. С. 23-28.
6. Басс А. А. Мислимо, граємо, математику вивчаємо. Волочиськ, 2018.104 с.
7. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Богданець-Білокаленко Н. І. Дитина: освітня програма для дітей віком від двох до семи років. Київ. 2016. 304 с.
8. Богдан Т. М., Галаган Д. О., Ярошенко Д. М. Використання конструктора LEGO у роботі з дітьми дошкільного віку. Чернігів. 2018. 60 с.
9. Богдан Т. М., Литвиненко О. М. Компетентнісний підхід у формуванні елементів логічного мислення дошкільників. *Молодий вчений*. Лютий 2018. № 2.1 (54.1). С. 4-7.
10. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навч. посіб. Вид. 3-тє, допов. Київ : Слово, 2014. 302 с.

11. Борисюк О. М., Лепех О. М. Психологічні аспекти формування уяви у дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1. С. 3-13.

12. Брежнєва О. Г. Сюжетно-дидактична гра як фактор сприйняття математичного змісту дошкільникам: прикладний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 3. С. 43-51.

13. Бугайова В. І. Дидактичний матеріал для розвитку креативного мислення // Початкове навчання та виховання. 2014. № 34 -36. С.51-53.

14. Васильченко А. І., Тарнавська Н. П. Особливості організації розвивального математичного середовища у ДНЗ. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. 2015. Вип. 1. С. 1-2. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23367/1/4.PDF> (дата звернення 16.05.2023).

15. Вікова психологія / Сергєєнкова О. П. та ін. Київ, 2012. 376 с.

16. Войтюк І. Корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями засобами нетрадиційної зображувальної діяльності: дис.канд. пед. наук:13.00.03/Войтюк Ірина Вікторівна. Київ, 2020. 202 с.

17. Волинець К., Трохимець Т. Сучасні підходи до формування математичної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Тенденції и перспективи розвитку науки и образования в условиях глобализации*. 2018. 28 вересня. С. 199-204.

18. Волощенко Н. О., Коваль Ю. О. Освітньо-розвивальний потенціал LEGO-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Освітній дискурс. Сер. Гуманітарні науки*. 2019. Вип. 11(3). С. 88-98.

19. Вишнева Т., Кривенко М., Тарнавська Н. П. Доміно як засіб формування числових уявлень у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей*

дошкільного та молодшого шкільного віку. 2015. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/23478> (дата звернення 16.05.2023).

20. Види мислення. URL: <https://studfile.net/preview/4395296/page:3/> (дата звернення 23.09.2023).

21. Венгер Л. За допомогою наочних моделей. Дослідження розвитку пізнавальних здатностей у дошкільному віці // Дошкільне виховання. 2005. № 3. С. 6-7.

22. Гришко О. І., Клевака Л. П., Крупицька І. С. Ейдетика як інноваційна технологія формування логіко-математичних уявлень дошкільника: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (7-8 груд. 2016, м. Київ). Київ, 2016. С. 156-159.

23. Грузинська І. М. Особливості розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Young Scientist*. 2017. № 8 (48). С. 211-214.

24. Грузинська І. М. Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку: дис.кандидата педагогічних наук. Київ, 2019. 298 с.

25. Грузинська І. М. Структура творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Journal of psychology research*. 2018. № 24(7). С. 59-68.

26. Гурник Л. Використання паличок Х. Кюізенера в логіко-математичному розвитку дошкільників. *Вісник кафедри корекційної освіти*. 2012. № 10. С. 15-22.

27. Державний стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 5.010101 «Дошкільне виховання» (наказ МОН №576 від 22.08.2003р.)

28. Дитина в дошкільні роки: Програма розвитку навчання та виховання дітей/ М-во освіти і науки України ін.; Наук.керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя, 2000. 268с.

29. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підруч. Вид. 3-тє випр. Київ: Академвидав, 2015. 302 с.

30. Дедов О. Діагностика готовності дітей до школи. Хотин, 2014. 194 с.

31. Доманчук А., Тарнавська, Н. Флексагони як засіб математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. 2015. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/23638> (дата звернення 16.05.2023).

32. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Київ, 2012. 424 с.

33. Жейнова С., Мельникова Н. Педагогічні умови розвитку творчої уяви засобами ігрової художньої діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2017.1(18). С. 81-85.

34. Зайцева Л. І. Вивчення особливостей елементарної математичної компетентності старших дошкільників. *Наукові записки національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова*. 2002. Вип. XLIX (49). С. 69-77.

35. Зайцева Л. І. Значення розвивального середовища в ознайомленні дітей дошкільного віку з властивостям матеріалів та речовин. *Дошкільна освіта в контексті ідей нової української школи*. Київ, 2020. С. 172-179.

36. Зайцева Л. І. Педагогічні умови формування позитивної мотивації у дошкільників до математичної діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2007. № 2. С. 1-7.

37. Зайцева Л. І. Інтегрований підхід: сутність та можливість впровадження в дошкільній освіті. *Молодь і ринок*. 2011. № 12(83). С. 55-58.

38. Закон України «Про дошкільну освіту» // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення 21.09.2023).

39. Іванова В. В. Вплив психічних особливостей дітей старшого дошкільного віку на розвиток механізмів художньої творчості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 2. Т. 1. С. 151-156.

40. Ільяницька Л. С. Ігрові проблемні ситуації. // Школа. 2004. №7.С. 27-28.

- 41.** Ільченко Л. В., Чернега Н. С. Логіко-математичні ігри як засіб формування мислення старших дошкільників. Сквиря, 2011. 70 с.
- 42.** Іщенко Л. В. Фахова підготовка майбутніх вихователів до формування логіко-математичних понять у дітей 5-6 років. / Л. В. Іщенко. Умань, 2012. С. 1-3. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення 21.09.2023).
- 43.** Іщенко Л. В. Формування логіко-математичних понять у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. Ч. 2. С. 139-144.
- 44.** Камангар М. Теоретичні засади інноваційних тенденцій розвитку сучасної освіти. *Дитячий садок*. 2009. № 2. С. 22-26.
- 45.** Колосов П. «Казкова грамати́ка». Початкова школа, 2000, № 2
- 46.** Костюк Г. С. Вікова психологія. Київ, 1976. 272 с.
- 47.** Кошель В. М. Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 Глухів, 2016. 252 с.
- 48.** Крутій К. Л. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів / К. Л. Крутій, Н. В. Маковецька. Запоріжжя : ЛППС Лтд., 2000. 204 с.
- 49.** Куцан Т. С., Тарнавська Н. П. Використання казки в процесі формування математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. 2015. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23425/1/3.PDF> (дата звернення 15.08.2023).
- 50.** Ласточкина О. В., Соловйова А. А. Логіко-математичні ігри як засіб формування логічного мислення старших дошкільників із тяжким порушенням мовлення : матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лют. 2018, Суми). Суми, 2018. С. 40-44.
- 51.** Лахай С. В. Дидактична гра як засіб розвитку логічної пам'яті молодших школярів на уроках рідної мови // Початкове навчання та виховання. 2013. № 11. С.2-7.

52. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: ОВС, 2002. 400 с.

53. Лисенкова І., Медведєва С. Використання інноваційних методик у розумовому розвитку дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки*. Грудень 2017. № 4(59). С. 295-299/

54. Любченко І. І. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у старших дошкільників: дис. ... кандидата педагогічних наук. Умань, 2014. 314 с.

55. Любченко І. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у старших дошкільників. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. Ч. 3. С. 146-152.

56. Любченко І. Розвиток логічного мислення у старших дошкільників як запорука успішного навчання і виховання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 3. С. 209-214.

57. Методичні рекомендації до освітньої програми «Дитина» від 2 до 7 років відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Київ 2016. 304 с.

58. Мартиненко Ю. А. Ігрова діяльність як засіб розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (4-5 вересня 2020, Київ). Київ, 2020. С. 99-102.

59. Мартиненко Ю. А. Соціально-психологічні засади розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (22 лист. 2019, м. Ізмаїл). Ізмаїл, 2019. С. 56-59.

60. Мартиненко Ю. А. Сучасні наукові підходи до розвитку логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (23 квіт. 2020, м. Ізмаїл). Ізмаїл, 2020. С. 63-66.

- 61.** Міськова Н. М. Формування математичної компетенції дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Прог.* 2017. № 2(15). С. 92-97с.
- 62.** Осіпчук І. Роль гри у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників. *Збірник наукових студентських праць.* 2017. Вип. 2(8). С. 31-36.
- 63.** Павелків Р. В., Цигипало О. П. Діагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. Київ, 2013. 296 с.
- 64.** Павленко Л. Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників. *Таврійський вісник освіти.* 2013. № 2 (12). С. 80-87.
- 65.** Пагута Т. І. Роль казки в логіко-математичному розвитку дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні основи гуманізації освітнього процесу в школі та ВНЗ.* 2019. Вип. 1. С. 125-135.
- 66.** Пантюк Т. Розвиток як важливий компонент підготовки дитини до школи / Т. Пантюк // *Гірська школа Українських Карпат.* 2016. № 14. С. 105-108.
- 67.** Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. *Наукові записки. Сер.Педагогіка.* 2014. № 4. С. 9-17.
- 68.** Підлипняк І. Ю. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2017. Вип. 2(41). С. 194-197.
- 69.** Про освіту: Закон України від 02.10.2021 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення 21.09.2023).
- 70.** Підручники для студентів онлайн: Гоніна О.О. Психологія дошкільного віку. URL:: https://stud.com.ua/25796/psihologiya/osoblivosti_rozvitku_mislennya_ditey_doshkilnogo_viku. (дата звернення 11.08.2023).
- 71.** Плетеницька Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників/ Л. Плетеницька, К. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2002. 156 с.

- 72.** Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т. І.Поніманська. 3-тє вид., випр. К.: Академвидав, 2015. 448 с.
- 73.** Пох Л.В., Волков А.В. Спортивна карта. Дидактичні ігри: Навчально-методичний посібник. Запоріжжя: ЗОЦТКУМ, 2010. 52 с.
- 74.** Резніченко Н. І. «Українська мова в іграх, казках, подорожах». Харків «Основа», 2008.
- 75.** Русин Н. М. Специфіка розвитку логіко-математичних здібностей у дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. Вип. 1(3). С. 97-101.
- 76.** Скорич Л. П. Психологічні умови готовності дитини до шкільного навчання. *Проблеми сучасної психології*. 2009. Вип. 4. С. 389-399.
- 77.** Славіна Н. С., Михальська С. А. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини як умова психологічної готовності до школи. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 621-630.
- 78.** Смолянїнова С. Використання основ ейдетики, с. 3-6, 11. URL: https://dnz.ucoz.net/smoljaninova_61.doc (дата звернення 21.09.2023).
- 79.** Степанова Т. М. Навчаємо математики дітей старшого дошкільного віку : навчальний посібник / Т. М. Степанова. К. : Генеза, 2014. 146 с.
- 80.** Сухомлинський В. А. Серце віддаю дітям. / В.А. Сухомлинський. К. : Рад.школа, 1972. 244 с.
- 81.** Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
- 82.** Таган Л. В. Використання паличок Кюїзенера для сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників з порушеннями мовлення. С. 1-8. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/5044/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%20%D0%A2%D0%9B%D0%92.pdf> (дата звернення 21.09.2023).

83. Тарасова І. О. Дидактичні ігри в початковій школі \ \Початкова школа. № 10. 2002.

84. Тарнавська Н. П., Єременко О. Г. Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюізенера. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. 2015. С. 1-2. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23385/1/3.PDF> (дата звернення 21.09.2023).

85. Татарінова С. О. Формування логіко-математичних понять у старших дошкільників у процесі пізнавальної діяльності: дис. ... кандидата педагогічних наук. Мелітополь, 2008. 220 с.

86. Тихеева Є.І. Ігри-заняття з іграшками. Словник дітей. Вправи з розвитку мовлення. Заняття з живим словом. Листи. *Дошкільна лінгводидактика: Хрестоматія* / Упоряд. А.М. Богущ. Київ, 1999. Ч.1. С. 106–126.

87. Товкач І. Є. Формування пізнавальної активності старшого дошкільника у ході мовленнєвих занять/ І. Є. Товкач «Роль та місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості»: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції.–Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2014. –С.92-97.

88. Тлумачний словник-довідник моральних та духовних понять і термінів : Навч. посіб. / Уклад.: О. А. Біда, Н. В. Орлова, Л. І. Прокопенко, Ю. В. Тимошенко. [ра ред. Л. І. Прокопенко]. – Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. 244 с.

89. Цюпак І. М., Маринич Д. Ю. Математичні ігри як засіб розвитку логічного мислення дошкільників/ Цюпак І. М., Маринич Д. Ю.// The 8 th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (April 15-17, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2020. 999 p. 930-934.

90. Цюпак І. М. Класифікація педагогічних досліджень в галузі історії дошкільної педагогіки / Classification of pedagogical research in the field of

preschool pedagogy history [Текст] / І. М. Цюпак // Children & Schools, Issue 4 (2), (October), Volume 39. Oxford University Press, 2017. -Pages 950-1304. S. 1180-1185.

91. У світі казкової граматики : нестандартні дидактичні матеріали з української мови // Початкова освіта (Шкільний світ). 2007. № 22. С. 1-24.

92. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків, 2016. 123 с.

93. Шаповал О. Є. 30 найцікавіших завдань з української мови // Розкажіть онуку. 2006. №1-2. С.48-53.

94. Швидка С. О. Середовище як умова формування пізнавальної діяльності дитини раннього віку. *Вісник Черкаського університету*. 2017. Вип. 1. С. 136-141.

95. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: монографія / Кремень В. Г. та ін. ; за ред. акад. В. Г. Кременя. Київ. : Педагогічна думка, 2008. 471 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шановні батьки!

Просимо Вас взяти участь у опитуванні для з'ясування рівня розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. На Ваше бажання анкета може бути анонімною. Будь ласка, дайте відповідь на такі запитання:

1. Чи спостережлива Ваша дитина? _____
 _____
 _____
2. Чи вміє Ваша дитина помічати різницю і схожість в предметах?
 _____
 _____
3. Чи легко Ваша дитина порівнює об'єкти, предмети, що оточують її?
 _____
 _____
4. Чи буває таке, що Ваша дитина задає Вам запитання для роздуму?
 _____
 _____
5. Як ви думаєте, чому Ваша дитина задає такі запитання?
 _____
 _____
6. Чи потрібно дитині розвивати логічне мислення? Поясніть
 _____
 _____
7. Які на Вашу думку способи із перерахованих важливі для розвитку логічного мислення (обведіть)

а) знаходити схожі предмети	є) складати речення
б) переказувати прослухані казки	ж) знаходити вихід з лабіринтів
в) порівнювати явища, предмети	з) читати склади, слова
г) виділяти, що в картинках неправильно	и) заштриховувати малюнки
д) знаходити відмінності між схожими малюнками	і) вирішувати приклади
е) впізнавати і називати кольори	ї) встановлювати, що чим відбувається
	й) розгадувати загадки

Свої варіанти: _____

_____

_____

8. Як часто ви задаєте дитині подібні завдання і запитання для роздумів

_____

_____

_____

Дякуємо за співпрацю!

Дидактична гра «Хто більше?»

Мета: розвивати логічне мислення, вчити дітей добирати слова.

Мовленнєвий матеріал. Кавун (який?) червоний, солодкий, соковитий, смачний, смугастий тощо. Диня (яка?) жовта, соковита, смачна, духмяна тощо. Струмок (який?) швидкий, довгий, холодний, вузький тощо. Собака (яка?) руда, пухнаста, дворова тощо.

Дидактична гра «Слухай уважно»

Мета: розвивати логічне мислення, формувати вміння контролю.

Хід гри. Вихователь пропонує дітям визначити правильність висловів.

Мовленнєвий матеріал.

- лисиця спить на ліжечку, а лисеня – на ліжку;
- ведмідь їсть з тарілки, а ведмедик – з тарілки;
- хлопець читає книжечку, а хлопчик – книжку;
- заєць п’є з чашечки, а зайчик – з чашки тощо.

Дидактична гра «Для кого гостинці?»

Мета: розвивати логічне мислення, вміти здійснювати класифікацію.

Обладнання: картинки із зображенням тварин, птахів.

Хід гри. Вихователь повідомляє, що в кошику є подарунки для звірів, але боїться переплутати кому що. Просить допомогти.

Пропонуються картинки із зображенням: тигра, ведмеда, зебри, вовка, лисиці, мавпочки, їжака, лося, слона, птахів (лелеки, горобці, лебеді, сороки).

Кому мед? Кому овочі? Кому травичку? Кому зерно? Кому сіно? Кому м’ясо? Кому фрукти? Діти відповідають на запитання.

Дидактична гра «Назви три слова»

Мета: розвивати логічне мислення, вміти здійснювати класифікацію.

Хід гри. Вихователь задає запитання, дитині потрібно відповісти.

Мовленнєвий матеріал:

- що можна купити?;

- що можна варити?;
- що можна читати?;
- чим можна малювати?;
- що може літати?;
- що може плавати?.

Мовленнєвий матеріал:

- чим зайняті хлопчики й дівчатки?;
- ким хочуть стати хлопчики й дівчатки?;
- що робить дідусь, татусь?;
- чим зайнята бабуся, мамуся?.

Дидактична гра «Хто як пересувається?»

Мета: розвивати логічне мислення, збагачувати словниковий запас дітей.

Хід гри. Дітям роздають картинки, де зображені тварини, птахи, комахи.

Пропонують визначити, в який спосіб пересувається дана істота.

Мовленнєвий матеріал.

- шуліка... (літає, скаче, ходить);
- косуля... (стрибає, літає, бігає);
- гіпопотам... (повзає, плаває, ходить);
- лисиця... (літає, плаває, бігає);
- бджола (плаває, літає, скаче);
- ведмідь (літає, плаває, ходить) тощо.

Дидактична гра «Зоопарк»

Мета: розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення, вміння будувати розповіді.

Обладнання: картинки із зображенням диких тварин.

Хід гри. Діти сідають навкруги вихователя, отримують всі по картинці, не показують їх один одному. Кожен повинен по черзі описати свою тварину, не називаючи її, за таким планом: зовнішній вигляд, де живе, чим харчується.

Дидактична гра «Склади речення»

Мета: розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення, вміння утворювати речення з наданими словами;

Мовленнєвий матеріал: м'яч, метелик, горобець, сорока, каша, машина, мураха, дорога, діти та ін..

Дидактична гра «Ланцюжок»

Мета: розвивати логічне мислення та зв'язне мовлення.

Хід гри. Діти стають у коло. Вихователь називає слово, наприклад, «метелик», і запитує, що ви уявляєте поряд, коли чуєте це слово? Одна дитина з кола відповідає, наприклад, «квітка». Наступна дитина по черзі, почувши слово «квітка», повинна назвати слово, з яким у неї асоціюється це слово, наприклад, «нектар». І так далі. Що може вийти? *Метелик – квітка – нектар - поле – сонечко.*

Дидактична гра «Опиши тваринку»

Мета: розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення дітей та вміння складати розповідь.

Хід гри. Дитина за картинкою розповідає, що вона бачить на картинці, як називається тварина, який зовнішній вигляд має, які у неї звички, де живе, чим харчується тощо.

Дидактична гра «Знайди потрібний предмет»

Мета: розвивати логічне мислення та просторову орієнтацію.

Хід гри. Вихователь дає завдання дитині: «Як називається предмет, який знаходиться між двома машинками (під стульчиком; над лялькою; зліва від ліжечка; праворуч від іграшки)».

Участь у науково-практичних конференціях

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КЗ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДОР»

СЕРТИФІКАТ
№ 000159/с-2022
засвідчує, що

Онопрієнко Олена Олексіївна
взяв (взяла) участь у роботі І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
«ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»
Кількість годин: 6 годин/0,2 кредитів ECTS

02 грудня 2022 року, м. Нікополь

В.о. директора коледжу,
кандидат психологічних наук Наталія ШЕВЧУКОВА

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS
SCIENTIA

CERTIFICATE OF PARTICIPATION
Certificate provides at least a 0,1 ECTS credits to awarded participants for being involved

Olena Onopriienko
participated in the III International Scientific and Theoretical Conference
**TECHNOLOGIES AND STRATEGIES FOR THE
IMPLEMENTATION OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS**

 April 28, 2023
Stockholm, Kingdom of Sweden

The conference is included in the Academic Resource Index ResearchBib catalog and UKRISTEI catalog (Certificate № 32 dated January 17th, 2023);

Head of the European Scientific Platform
Chairman of the Organizing committee
MARIIA HOLDENBLAT

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Методичні рекомендації для педагогів ЗДО, здобувачів вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів ЗВО та батьків.

Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку

Чернігів 2023

УДК 372.4**Рецензенти:**

Кошель В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка;

Ричкова О. В. – завідувач Чернігівського дошкільного навчального закладу № 75 Чернігівської міської ради Чернігівської області.

Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку / укладач, О.О.Онопрієнко. Чернігів: ФОП Баликіна С. М., 2023. 80 с.

Методичні рекомендації присвячені розгляду актуальної проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку.

У методичних рекомендаціях проаналізована науково-педагогічна література з проблеми розвитку логічного мислення дошкільників, представлено різноманітні засоби спрямовані на стимулювання процесу розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку. Висвітлено дидактичні ігри які сприятимуть розвитку креативності, уяви та аналітичних здібностей у дітей дошкільного віку.

У поданих матеріалах презентовано інформацію, спрямовану на систематизацію та узагальнення теоретичних аспектів процесу розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку. Зазначена інформація висвітлює ключові аспекти когнітивного розвитку, а також надає змогу педагогам ЗДО краще зорієнтуватися в наукових підходах та тенденціях, що визначають процес формування логічного мислення у дошкільному віці.

Методичні рекомендації адресовано педагогам ЗДО, здобувачам вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів ЗВО та батьків.

Розглянуто на засіданні педагогічної ради КЗ «Чернігівський дошкільний навчальний заклад № 75 Чернігівської міської ради Чернігівської області», протокол №2 від 18.04.2023

© Онопрієнко О.О. 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Розробленість проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку в працях педагогів світової і вітчизняної науки.....	6
1.2. Особливості розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.....	13
РОЗДІЛ II. ЗНАЧЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	25
2.1. Поняття дидактичної гри.....	25
2.2. Структура дидактичної гри.....	29
2.3. Методика проведення дидактичної гри.....	31
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ТА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	36
3.1.Методичний poradnik щодо організації проведення дидактичних ігор з дітьми старшого дошкільного віку.....	36
3.2. Розробка практичних вправ для дітей старшого дошкільного віку...	45
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ**ОНОПРИЄНКО ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА**

вихователь

Чернігівського дошкільного навчального закладу № 75

Чернігівської міської ради

Чернігівської області.

Розвиток логічного мислення**у дітей дошкільного віку**

Методичні рекомендації для педагогів ЗДО, здобувачів вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів ЗВО та батьків.

Підписано до друку 25.05.2023 р. Формат 60x90/16

Обсяг 4,1 друк. арк.

Наклад 20 прим. Зам. №

ФОП Баликіна О.В.

м. Чернігів, пров. 1-го Травня, 2а

Тел.: (046) 610-424

0462print@ukr.net

ДОВІДКА
про впровадження матеріалів наукового дослідження
Онопрієнко Олени Олексіївни

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів наукового дослідження
Онопрієнко Олена Олексіївна
на тему: «Педагогічні умови розвитку розвитку логічного мислення у дітей
старшого дошкільного віку».

Протягом 2022-2023 рр. на базі Чернігівського дошкільного закладу №75 Чернігівської міської ради Чернігівської області Онопрієнко Оленою Олексіївною упроваджено науково-методичні матеріали які сприяли методичному забезпеченні процесу розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Отримані результати заслуговують на увагу в теоретичному та методичному аспектах, засвідчують доцільність їх використання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Наслідки використання запропонованих автором дослідження матеріалів позитивні, що підтверджується підвищенням інтересу вихователів дітей дошкільного віку до змісту методичних рекомендацій для педагогів ЗДО, здобувачів вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів ЗВО та батьків «Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку» які дозволили краще зорієнтуватися вихователям в наукових підходах та тенденціях, що визначають процес формування логічного мислення у дошкільному віці в умовах закладу дошкільної освіти.

Отримані результати наукового дослідження О. О. Онопрієнко сприяли систематизації та узагальненні теоретичних аспектів процесу розвитку логічного мислення дошкільників в єдності безпосередньою практичною діяльністю в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

Матеріали наукового дослідження О. О. Онопрієнко характеризуються логічно побудованою структурою, високим науково-методичним рівнем та практичною значущістю.

Завідувач ДНЗ №75 м. Чернігова

Олена РИЧКОВА